

Ötödik évi folyam.

Pest, január 10-én 1858.

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrében egy és fél íven jelenik meg. — Előfizetési díj január-juniusig, azaz: 6 hónapra Buda-Pesten házhoz külvél vagy postai úton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Bartakovics Béla, egri érsek.

A magyar r. katolikus főpapság legérdemesebb, s méltán legtiszteltebb tagjainak egyike *Kisaponyi Bartakovics Béla*, egri érsek, született 1792. ápril 10. Mint kispap a pozsonyi Emericanumban tanult 1806. és 1807-ben; a bölcsezetet 1808. és 1809-ben Nagy-Szombatban; a teológiát 1810-től 1813-ig a bécsi Pázma-

neumban hallgatá. Az 1815-ki husvétünnep alatt pappá szenteltetvén, Muzslán és Selylyén, mint segédlelkész működött, 1816. novemberében pedig a nagyszombati érseki helynökséghez iktatóvá neveztetett. 1820. Rudnay primás udvarában mint udvari káplán, szentszéki jegyző, titoknok és kanonikus a latere hivataloskodott. 1830. esztergomi kanonokká lön kinevezve. Rudnay primás halála után, 1831. nagyszombati főhelyettség s általános ügyhallgatóvá választák, melly fontos hivatalt 14 évig, vagy 1844-ki aug. 22-éig viselte, mikor is roznói megyés püspökké neveztetett ki. Távoztakor a nagyszombati egyházmegyei kerület, hogy iránta háláját kifejezze, emlékül egy remek góthmivü ezüst pásztorbottal tisztelte meg, mellyre áldásos kormányzatának dicséretére e két jellemző és nagyjelentésü szót vésette: „Rexit amore.“ (Szeretettel kormányzott.) A roznói püspökséget nem egészen hat évig viselte. A roznóiak soha sem fogják elfeledni a főpásztort, kinek meleg emberbaráti kebele mindenkor nyitva volt előttük; örökre vissza fognak emlékezni a rendíthetlen főpásztorra, ki hivatást és legborúsabb napokban is valódi keresztyéni szeretettel vigasztalá, gyámolítá.

1850-ki ápril 2-án érsekké és ugyanazon év november 27-én cs. kir. belső titkos tanácsossá emeltetett. Az egri érseki megyének jutott a szerenese, a lefolyt nehéz idők sebeinek enyhítőjéül öt

nyerhetni, ki nagy elődeinek ha nagy jóvedelmét nem is, de magas szellemét egészen örökölte. Első gondja volt az érseki vagyon zilált állapotát rendbeszedni.

Azon naptól kezdve, hogy magas állását elfoglalta, a magyar, különösen pedig az egyházirodalom maecenását tiszteli benne a

haza. Míg mások terveztek, addig ő a vallásos nevelés terén azzal kezdé meg működését, hogy a híres regensburgi négy rendbeli „Fokozatos kathechizmust“ a magyar nép szükségéhez alkalmazottan átdolgoztatva kiadta, melly az időtől fogva már 100,000-nél több példányban forog a magyar kathol. iskolák növendékei és tanítói kezében. Ezután nem sokára a hason szellemü „Egri ABC“ következett, melly csak rövid idő alatt is öt kiadást ért. — Mindkettő elterjedését igen elősegíté a csekélyre szabott ár.

Továbbá *Gaume J.* „A társadalom testén rágódó féreg vagy pogányság a nevelésben“ címü munkáját nyomatta ki. *Gaume* könyvét sokan a klassikusok ellen irtnak tekinték, holott ő ezek művei ellen csak mint nevelési alapeszköz ellen szól. *Bartakovics* tehát, hogy bebizonyítsa milly nagy mértékben becsüli a klassikusok műveit, bőkezűsége által kieszközlé, hogy *Szabó István* jeles fordításában birja irodalmunk *Homér Iliás*-át. Miért is az időszi sajtó annak idejében nem mulasztá el iránta elismerését és méltánylatát kifejezni, a magyar tudós társaság pedig

Bartakovics Béla.

igazgató tagjai közé sorozta. — Ezután a következő művek kiadását vette czélba: A *Szentírás* átdolgozása, magyar vulgátává vált *Káldynak* fordítása nyomán; *Cantu Caesar* világtörténeti nagy műve, mellynek elkészült részeit a Szent István-társulatnak adományozta kiadás végett, melly eszközölte is azok kiadatását; *Alzoy* „Egyete-

mes egyháztörténete" című művének fordítása; *Quintilian*-nak Szenczy Imre által készült jeles fordítása stb.

E közben soha szünetelni nem tudó jótékonyága Egert olly alapítványokkal és intézetekkel látta el, mellyek az emberiség leg-szentebb érdekeit mozdítják elő. Többek közt e város régtől érezé egy leánynövelde hiányát; az érsek nagylelkűségéből most már bir azzal is. Nagy költséggel egy házat alakítottatott át e célra, mellyben a nevelést az Angol kisasszonyokra bizta. Ez intézet 1852-ki Mindszent napján lön ünnepélyesen megnyitva, mellynek áldásos hatását lehangosabban bizonyítja az, hogy az intézet épületét a növendékek folyton szaporodó száma miatt, utczára néző oldalán is szükségessé látta még egy emelettel megnagyobbíttatni.

Áldozatkészsége és buzdítása által püspöki megyéjében tanító nyugdíjintézetet léptetett életbe, melly a mult őszt folytán lön végleg megalakulva. Az intézet alapját képező 30,000 pft., legnagyobbbrészt az ő bőkezűségétől került. E nagylelkű tettéért a püspök megyéjebeli kántortanítók közül minden kerületből mult oct. 15-kén nagy számmal járultak hozzá kifejezni köszönetüket és hála-jukat.

Tudjuk, hogy Bukovinában lakó magyar testvéreink a Sz. István társulathoz járultak azon kérelemmel, miszerint vállalja el több oda való fiunak tanítónak és pappá képeztetését. A társulat meghallgatá a kérelmet s több nagylelkű emberbaráthoz intézett felszólítást, hogy működneek ez ügyben közre pártolásuk által. Bartakovics Béla egri érsek is egyike volt azon férfiaknak, kiknél a társulat bizalommal kopogtatott és nem is csalatkozott. A mint a társulat december 3-iki választmányi ülésének jelentéséből értesültünk, az egri érsek késznek nyilatkozott az említett fiuk elhelyezéséhez és taníttatásához hozzájárulni.

Befejezzük itt ez alkalommal a nemeslelkű főpap tudományos és emberbaráti, igazi keresztyén szellemű érdemeinek elősorolását. Nem volt, nem is lehetett szándékunkban ezek teljes jegyzékét adni — főfigyelmünk e téren leginkább oda van irányozva, hogy a köztisztéletet kivivott férfiak hű arcvonásaival ismertessük meg az olvasót. Ugy van, ez életírás adatai nem teljeseek, mert reményl-jük és ohajtjuk, hogy a haza, egyház és emberiség Bartakovics Béla áldásdus hatásának még sokáig fogja izlelni gyümölcseit s az élettrajzírónak még soká fog kelleni várnia, míg a bevégzett pálya leírásához foghatand!

Az idegen hajlék.

Taval még hat ökor járt ki udvarából,
Már messziről kitünt csinos fehér háza;
Hosszu karjaikkal, a fehér akáczfák
Annyi szeretettel borulának rája!
Vermei, pinczéi nem szenvedtek hiányt,
Meg-meglátogatták vidám, jó emberek;
S mint a kicsi csermely, melly dalolva vész el,
Napjait ugy érzé eltűnni az öreg.

Mikor a nap reggel olly gyöngyörűn ébred,
Nem véljük, hogy este fergeteg is lehet;
Boldogsága csucsán megsűrűsödének
A sors csapásai a jó öreg felett.
Mik annyi reménnyel töltötték el szívet,
A szép vetéseket jégzapor veré el;
Szerény hajlékának ijesztő lángjától
Világos lett szerte a mogorva öjfel.

Ki háza kapuját nem csukta be soha,
De inkább mindenkit tárt karral fogadott:
Mellyben családjával meghuzhatná magát,
A jó szívé gazda alig lel most lakot.
Régi barátival gyakran találkozik,
De azok ugy tesznek, mintha nem is látnák...
Ki is ismerjen rá az óriás tölgyre,
Ha kegyetlen fejszék darabokra vágta?

Mit hosszú éveken olly nehezen gyűjténk,
Tudjátok-e, mit tesz, előlről kezdeni!
... Némán igazgatja ekéjét az öreg;
Mély nyomokat hagynak a földben léptei,
A nap leáldozik, haza ballag minden,
Nyájas kedves arczok várnak a kapuban;
A tó mennyet mutat, bár sár van fenekén —
Az ő családjának illyen mosolya van!

A nyomasztó szükség zúgolódní késztet,
De nem teszi ezt a szelid szívé öreg;
Átöleli nejét, nyájasan szól hozzá,
És az üres szívet reménnyel tölti meg.
El a jó Isten még, nem marad így soká!
Megjő minden egykor: a jólét és öröm;
Nyughatatlan tenger üzi vad csatáját,
Mik alatt feküsznek, a fényes gyöngyökön...

A verem, a pincze telelesz még ne félj,
Jó barátok között olly szép lesz az élet!
Nagy orvos az idő, begyógyít az mindent...
És a levert család ujonnan föléled.
A jövő olly szépen mosolyog feléjük,
Biztató sugára annyi vonzót mutat;
... Ollyan sötét, rideg körülöttük az éj,
És mégis az adja legszebbik álmukat!

Dalmady Győző.

Mint lön vagyonos emberre ifjabb Adorján Péter.

Elbeszélés, írta PÁLFFY ALBERT.

(Folytatás.)

III.

Ifjabb Adorján Péter uram nyakába vette a világot. Járt, bo-lyongott az alföld végetlen pusztáin, s mentül tovább ment, annál hátrább maradt a város, honnan kiindult: ugy annyira, hogy ked-ves uti tarisznyája, mellyet elindulásakor édes anyja szinig megtöl-tött tepertős pogácsával, mármár fenekig kiürülni kezdene.

Utjában csak ollykor ollykor került szemei elé egy falu. Most épen gyepes düllő-uton haladt előre, hol a fű egyrésztét legá-zolta a legelésző gulya, míg a termés javát a nap égető heve per-zselte fel.

E közben az ifjunak elméje még mindig nem igazodhatott el, mit tartson azon rejtvényes hangzásu, ugynevezett jó tanácsok adásáról, miket elindulása előtt azon jó akaratu gazdag emberektől hallhatott. Ha ugy tekintette e beszédeket, mint rövid summáját az életbölcseseg valamennyi arany réguláinak, ugy azok legalább is még egy kicsit bővebb magyarázatot igényelhetek volna. De más részről gunynak s tréfának sem vehette a dolgot, ellenkezően e véleményvel a tanácsadó férfiak becsületes és komoly jelleme. Egyáltalában nem lehetete feltenni ezen érdemes uri emberekről, hogy egy jó akarattal teljes és igyekező fiatal embert, illy szivtelenül csak kitréfálni akartak volna.

Mintegy reggeli tíz óra lehetett.

Hosszas vándorlás után az ifju ismét faluhoz közeledék.

Mielőtt azonban ide érne, így szóla magához:

— Mit ér ez a sok tünődés, kétkedés? Tűz próbálja meg az aranyat, valamint az élet, és gyakorlat a jó tanács hasznavehető-ségét. Hát ha tréfából megkísérteném alkalmazásba venni, a mit hallottam? A helyzet kedvező, a mennyiben senki sem akadályoz-hatna szándékom kivitelében. Megállok itt helyemben, behunyom mind a két szememet, s kinyujtom a két kezemet, hadd lássam, mi akad legelőször is markomba, itt Magyarországon, melly tejjel és mézzel folyó Kánaánnak olly méltán nevezetik.

És ugy is tön miként mondta. Szinte jól esett lelkének midőn tapasztalta, hogy senki sincs itt közelében, ki látná őt, s kinevetné az ollyan embert, ki egymaga a mezőn szembekötösdit akar ját-szani.

Ezzel behunyván szemeit, kezeit kinyujtá.

Ugy állott ott egy ideig mint valami utmutató tábla, vagy in-kább mint madárijesztő váz, mit a falusiak kifüggesztettek a kert közepére a kártékony verébesoportok ellen.

Tartogatta, nyujtogatta kezeit egy ideig. Kapkodott is az ujjá-val ide s tova a levegőbe, de bizony csak a nagy semminél egyéb nem akadt kapzsi markába.

Az lett vége a tréfának, hogy büntetésből a közel árokból egy pár éhes szunyog szállott keze fonákára, s hogy ollyan hólyagot csiptek a bőrére, hogy aztán boszuságában alig győzte a helyét va-kargatni.

Különben pedig maga legjobban nevette esetét, miután mit elkövetett, ugy is csak unalmában történhetett; s aztán felszedvén sátorfáját, tova akara indulni.

Ekkor azonban a sik téren, mellyet eddig elhagyatottnak, s néptelennek látott, valami feltűnt szemei elé.

Tudniillik a mezőn át, miként az alföld rónáin igen megszo-
kott dolog, valami száraz ér forma huzódék keresztül. Ez egykor
természetes medre volt azon vizeknek, melyek a lapályokon eső-
zések alkalmával összegyűlkezve, innen a mélyebben fekvő mo-
csárokba vevék folyásukat. Most már az ér teljesen kiszáradva, a
part kanyarodó oldalaiból a legkövérebb szántóföldek keletkezének.

A lejtők mélyéből egyszerre egy pár ló feje tűnik fel. Mind-
járt utána láthatóvá lőnek a lovak is, huzván magok után a nehéz-
kes ekét, míg végre előkerült maga a gazda is, ki ugyanazon falu-
beli jámbor földmives lehet, hova vándorlásai közben a mi Péte-
rünk elvetődék.

Az értelmes, jólelkű fiatal embernek azonnal valami különös
ötlék elméjébe. Mintha csak a magas egekből sugták volna fülébe,
hogy a mit néhány nap előtt azon gazdag földbirtokostól aranyat
érő jó tanácsként lehet hallania, ugyan azt talán nem kelle épen
olly szigoruan s betű-értelemben vennie.

— Ime — mondá magában, s összefűzve karjait arra felé for-
dult, merről a szántással foglalkozó földmivest közeledni látta —
Mióta járok kelek hijába, s minden cél nélkül, holott régen észre-
vehettem volna, hogy a mi a magyar embernek legtisztességesebb
munkát, s legbizonyosabb kenyeret ad, épen is csak az, mi min-
denkor legközelebb volt hozzánk: tudniillik a föld, mellyen mind-
nyáján állunk. Magyarország földje! melly bámulatos háládatos-
sággal s a legdúsabb kamatokkal fizet vissza minden kapavágást,
minden barázdát, mellyet könnyen felturható szine fölé hasitot-
tunk. Avagy nem Isten bölcs intését kell-e ebben tapasztalnom, mi-
dön szemem elé a legjobb példát vezérelve, utmutatást ad, mibe
kezdjek, ha kenyereket munkámmal megérdemlenni akarom. Ugy
van: földmivelő leszek, miután Istennek hála, olyan vidékre jutot-
tam, hol annak, kinek kedve és ereje van dolgozni, még soha sem
felelték vissza: Isten hírével jámbor atyámfia, csak másutt próbáld
szerencsédet, elegen vagyunk már itten, kik elbánhassunk széles
határunkkal! van már itt elég szorgalmatos kéz, melly feltörje me-
zőinken a harasztot, nem szorultunk meg száj dolgában, hogy sa-
ját fiaink s rokonink helyett, kik e vidéken születtek, legjobb izü
falatainkat idegenekkel kelljen megosztanunk.

Azért is elhatározván magát: beszédbe kívánt eredni a feléje
közeledő földmivessel.

— Adjon Isten jó reggelt a nehéz munka mellé.

— Adjon Isten ifju uramnak is — felelt a szántóvető gazda,
megtitulálván Pétert, ki, ólom-pitykés dolmánya s széles karimájú
kalapjáról itélve, olyan formán nézett ki, mint valamely kisebb bir-
toku magyar nemes fia.

— Halad e aztán bátyám a munkában?

— Dehogy haladok ifju uram, dehogy haladok. Sőt inkább
hajnal óta kinlódok, s mégis alig látok orrom előtt egy pár ba-
rázdát.

— Mi akadály lehet a dologban, ha látom, hogy Isten jó vol-
tából bátyám is bírja erővel, a jószág is meglehetősen húsban levén,
valahogy csak elbödögulhatnak.

A földmives vállat vonított:

— Bizony furcsa beszéd ifju uramtól, ha látja, hogy egyedül
bajoskodom. Magam hajtom a lovat, s a mellé meg az ekeszarvát
is tartanom kell.

A nyájas olvasó maga ítélje meg: igazunk volt-e, midőn az
előbb Magyarország földét megdicsértük. A legelső pillanatban,
mellyben a mi Péterünk elhatározta magában, hogy földmives lesz:
mindjárt talált valakire, ki azt mondja: nehezen foly munkám, ma-
gam vagyok, nincs segítségem, ki megoszsa fáradságomat, s ki az-
tán velem együtt is élvezné munkálódásom gyümölcsét.

A szó teljes értelmében igazságot mondott azon gazdag föld-
birtokos, kitől a városban Péter azon tanácsot kapta: Ha csak vak-
tában is kinyújtjuk kezeinket, a dolog legottan kinálkozik sze-
meink előtt.

Ellenben most már egyedül is csak Péteren függött, hogy a
mi illetéknépen véletlenül markába került, ne sokat válogasson
benné, hanem lásson is hozzá testtel és lélekkel.

Mindenekelőtt azonban néhány kérdést akara tenni.

— Nincs bátyámnak fia, vagy más cselédje?

— Ha volna, nem élnetetlenkedném így egyedül. Azonban
gyermekkel nem áldott meg az Isten. Szolgám pedig, miután ki-
telelt nálam, szépen itt hagyott a faképnél. Azt mondta: nagyon
fáradságos neki az ilyen munka, s bolond volna ő, ha nem a köny-

nyebb végét fogná az életnek. Mért gyűjtené ő szemekint a ga-
bonát, midőn csak akarnia kell, s a legrövidebb úton hozzá juthat
a készhez. Verbunkosok jöttek muzsika szóval a faluba s felcsapott
a fiu közéjük nyalka huszárnak.

Péternek itt ismét egyike azon ugynevezett könnyű és dicső-
séges életmódoknak jutott eszébe, mellynek ha vége van, az ember
megint csak ott lesz a hol volt, s mindent újból és előről kell kez-
denie.

Az efélékre a mi előrelátó s gondos fiatal emberünknek soha
legkisebb kedve sem levén, tovább folytatá kérdezősködéseit.

— De mégis, napszámot csak lehet találni a faluban?

— Napszámot? — felelé vállat vonitva a földmives gazda. —

Ez uram, nálunk a legolcsóbb s egyszersmind a legdrágább portéka.
— Lagócsobb s egyszersmind a legdrágább? hogy érthes-
sem ezt?

— Minden az időtől függ uram. Mikor kellene, aranyért sem
kaphatunk, mert akkor mindenki a maga földjén van elfoglalva,
mikor pedig kaphatnánk, alig van többé rájuk szükségünk. A fő baj
pedig falunkban az, hogy itt régi roszt szokásból a helybeli hetyke
legénység egy héten szorgalmatosan dolgozik, de csak azért, hogy
a következő héten a mit keresett, a zsidó árendásnál elkorcsmaz-
hassa.

— Tehát csak azért szorgalmatoskodnak, hogy később annál
többet ihassanak! Azonban pusztán italból meg nem él az ember.
Bor mellé még kenyér s egy kis szalonna is szükséges volna?

— A mi ezt illeti uram: kenyérnek és szalonnának legkisebb
hija sincsen falunkban. Kikerül az otthonról mindenkinek; a nap-
szám bére nálunk egyenesen is csak mulatságra való marad.

A mi Péterünknek ezen időben még nem volt annyi tapasztal-
tása, hogy megérthette volna, milly különös boldog boldogtalan-
ság fekszik e saját zsirjában megfuladó bőséges állapotban. Akkor
még ő nem sokat olvasott olyan idegen tartományok szomorú hely-
zetéről, hol az embereknek vércsordultig kell a legkeményebb s
ollykor még a legegésztelenebb munkát végbevinni, csak hogy
napról napra élelmükre egy kis izetlen burgonyát beszerezhessenek.

Annyit azonban érzett lelkében, hogy felkiálthatott;

— Jóságos egek! mi áldott földre vezetted ide hű magyar né-
pedet! Mi csekélység kell itt arra nézve, hogy az ember gond nél-
kül napról napra élhessen! s azonkívül az ember mindjárt gazdag
és vagyonos is lesz, ha elmét és tapasztalást párosítva, a szokottnál
kissé szorgalmasabban hozzá lát munkájához.

A földmives gazda látván, hogy itt jóakaratu s értelmes fiatal
emberrel van dolga, szívesen feláldozott munkaidejéből még egy pár
pillanatot, csak hogy e sziveszerénti idegennel néhány barátságos
szót válthasson.

— Így éldegélünk mi itt lassacsán — mondá valamivel jobb
kedvvel. — Ollykor aztán mellé még javul is állapotunk, ha széna-
gyűjtés idején lejönnek hozzánk sovány és kösziklás vármegyéjök-
ből a tótok. Azok aztán segítnek rajtunk, hogy boglyába rakhassuk
takarmányunkat, mielőtt az a nyári zápor esőkben, még künn a
renden mind pocékká rothadhatna.

— Hogyan? Tótok jönnek ide napszámba?

(E kérdést a mi Péterünk, ki testestől lelkestől magyar ember
volt, némi féltékenységi érzettel tevő; fájván szívének, ha hallania
kelle, hogy a magyart akár mi jóban más népek megelőzhetnék).

— Ugy van uram, ezrével lepi meg vidékünket nyáron át a
tótság. De bizony ezek is csak a könnyű s jó életet szeretnék tőlünk
leginkább eltanulni. Ők is csak egy hétig dolgoznak nálunk, s azu-
tán neki látnak a pálinkázásnak. S csak is annyiban szorgalmato-
sabbak a mieinknél, hogy e jövevényeknek az ital mellé, a dolgozó
napok alatt a kenyérre valót is előre ki kell keresniök. Mikor aztán
aratás végével ezen emberek visszatérnek hazájokba, épen olly sze-
gényen hagyják el vidékünket, mint a hogy ide jöttek. Egy pár hó-
napig azonban kedvükre éltek közöttünk; s más egyébre nem is
számoltak jövetelökkel.

Eljött az ideje, hogy elvégre Péter is megmondja, mi járatban
jött e vidékre, s mi végre tevő előbbi kérdéseit.

És keveset gondolkozván mondá:

— Örömmel s kedvteléssel hallok, hogy ezen faluban olly
nagy kelete van a becsületes s munkaszerető embereknek, mert ugy
tudja meg bátyám, hogy én is szántóvető ember akarok lenni, hogy
aztán kenyereket istenfélő módon munkámmal és fáradságommal
szerezhessem.

A földmives gazda csak félig meddig értvén a fiatal ember illetén beszédét, jó lélekkel felelé ;

— Nagyon helyesen cselekszi ifju uram, mert dicsekedés nélkül szólva, a mi vidékünkön eddig legalább épen nem lehet panaszunk, mintha a jó Isten elvonta volna szent áldását iparkodásunktól. Különbözik pedig én csak az ilyen magamféle szegény emberről

miként foly a világ sora az urak majorjában is. Magam is béresgazda voltam egy némelly uraságnál, s láttam milly gyorsan gyarapodik az olyan ember, ki jól kezdheti dolgát. Azon ur is, kiről szólok, egyszerre csak itt termett közöttünk, megvett a grófunktól egy egész dülő földet, aztán szép házat, derék épületeket, istállókat s takarmány csűröket rakatott téglából új birtokára, még az ekéket

A mainezi löportöröny fellobbonása. — (Lásd a szívet 18. oldalon.)

szólok, mert a mi az urak gazdaságát illeti, ez nálunk, a bőség dolgában, valóságos Gózsén földje, mint a Szentírásban olvassuk.

Péter köhintett egyet s mondá :

— Hagyjuk az urakat . . . beszéljünk most csak magunkról.

A földmives még mindig nem értve az ifju beszédének ezéjét, tovább is csak azon hangon felelé :

— Engedelmet kérek ifju uramtól, de azért hogy csak így a magam szegénye (értsd : magam gazdája) vagyok, jól tudom azért

is drága pénzen Pestről hozatta. S miután saját maga látott mindene után, rövid időn olyan pénzes ember lett belőle, hogy mai napon talán még grófunkat is kifizethetné kastélyából.

Péter jó izület nevetett, s aztán egy pillantást vete öltözékére, mintha mondani akarná : Bizony többet kell mutatnom külsőmmel, mint a mi valósággal vagyok. Ez a jó ember erőnek erejével azt akarja belőlem kinézni, mintha én is földvásárlásokkal, s híres pesti ekék hozatalával akarnám kezdeni szántóvetői mesterségemet.

Azután pedig mondá:

— Nagyon elhibázta bátyám, ha véli, hogy én is előre mindjárt egy fél határ föld vásárlással akarnám új pályámat kezdeni. Sőt inkább csak arról van a szó, hogy ha bár tanultam is valamit az iskolában, minek folytán szükség esetére firkálással is meg tudnám szerezni olcsó kenyereket: mindamellett nekem utójjára is csak az volna határozott végczélom, ha szántóvető ember válhatnék belőlem.

Mint-hogy azonban tulajdon magamnak sem földem, sem igavonó jószágom nincsen, nem maradegyéb hátra, mint jó kedvvel, és reménységgel más embertársam mellé szegődni, hogy aztán átsót kapát véve kezembe, segítsem művelni földjét annak, kinek több van, mintsem egy maga annak megfelelőni képes volna. — A földmives szemet száját tátott csodálkozásában.

— Talán csak nem akar ifju uram hozzám napszámba beállni?

— De épen is csak ez a kívánságom. Igaz ugyan: hogy ezáltal ügyesség s tapasztaltság helyett csak igyekezetemet, s jó akaratomat tudnám felajánlani, de miután én is csak olyan ember vagyok mint más, bizom erőmben, hogy a mit mások végbevihetnek, egy kis utbaigazítás után magam is megcselekedhetem, csak béketűrő gazdára akadhaszak, ki a kezdő munkás fogyatkozásait elejénte legalább elnézhesse.

Gazduram alig jöhetett magához bámulásban. Életében nem hallotta, hogy ur forma ember pusztán szabad akaratóból közönséges mezei napszámosnak akarjon beállni. Mert hiába! olyan világ volt akkor: hogy a kinek egész telke, tizenkét jármos ökre, szép lovai, csengettyüs csikói voltak, és a mezőkön egész nyáj juha s feles számú sertései legelőzködének, az olyant csak közönséges paraszt embernek nevezték, míg ellenkezőképen az olyant, ki egy kis keskeny galléru s rövid dereku fázékony kabátkában tizenhat esztendeig is elkanczellistáskodott valami poros hivatalszobában, mindenkétkedés nélkül azonnal megtérsuraszták.

Igy kezdé meg szerény pályáját e napon ifjabb Adorján Péter. Megfogta Isten igazában az ekeszarvát s dolgozott keményen,

hogy faesaró viz lett bele a ruhája. Föltörte ugyan tenyerét a szokatlan munka, de jó kedvvel látván teendőihez, erős lelke s határozott akarata csakhamar győzedelmeskedett minden nehézségeken.

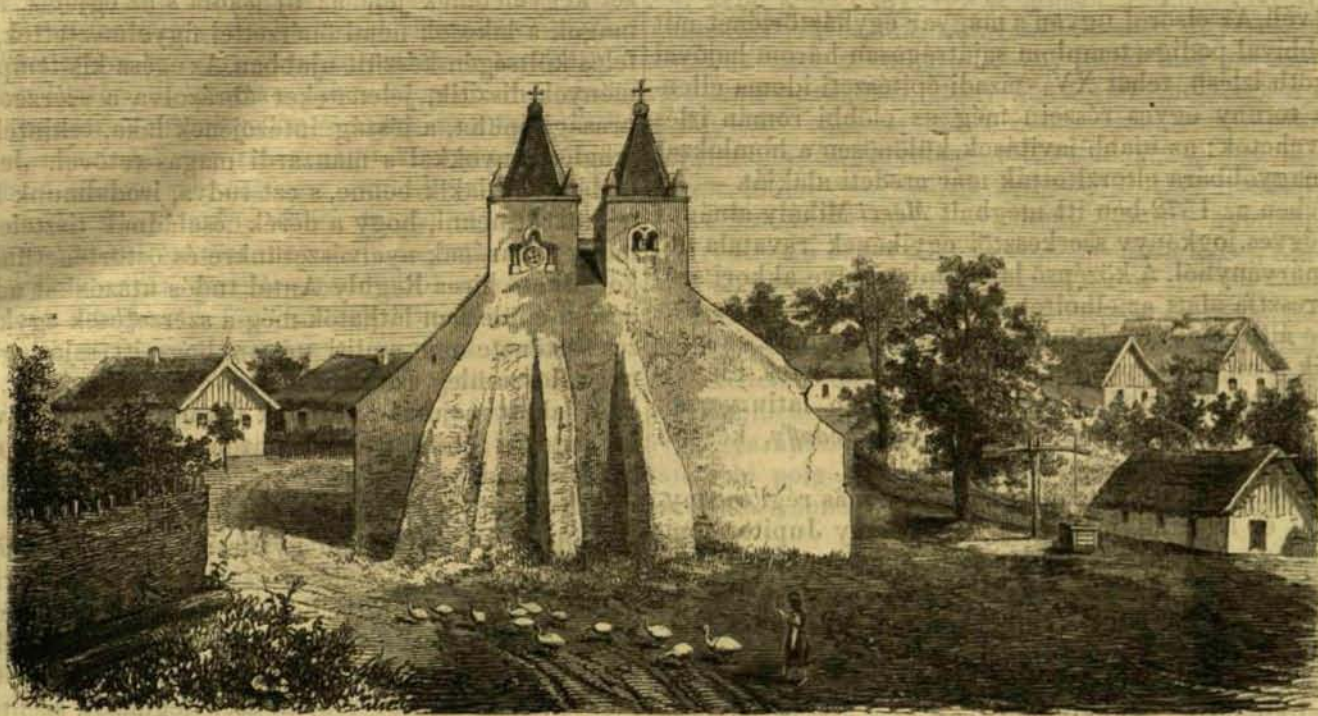
(Folytatás következik.)

Csallóközi uti-képek.

(Folytatás.)

Késő estve volt már, mire *Féltre* betértünk. A szállást kereső

magyar utas faluinkon nem igen fog a vendégfogadó után tudakozódni melly legtöbb esetben Csallóközben is csupán közönséges kocsmá vagy borház; és többnyire csak lelkészlak vagy valamely vendégszerető uribáz felé tart. Mink is erre gondoltunk ugyan, de a templom mellett álló két ház közül

Csallóközi uti-képek: 1. A csütörtöki régi egyház.

nehéz volt a választás; végre a csinosabb ujdun épült urilakszerű épületnek indultunk. Csalódtunk, de milly kellemesen, midőn a diszes házban a falu iskolájára és tanító lakára találtunk. Alkalmunk volt később belső elrendezését is megtekinteni, a szivesen fogadó plébános ur kíséretében, kinek lelkes közbenjárása által

létesült: és pedig olly czélszerűen, hogy akár mintául szolgálhat. — Hasznát már is tapasztaltuk, midőn másnap a reggeli misénél, a nyári sürgős munkaidőszak daczára is, szép számmal összeseregleni láttuk a rendesen és tisztán öltözött és könyvtarisznyáikkal ellátott gyermekeket. A lelkész ur művelt izlését egyébkint az iskolánál ugyan jóval szerényebb lakás is tanúsítja: becses olajfestvényei, történeti képei és műegyleti lapjai gyűjteményével.

Fell vidékén mindinkább látni már a szabálytalan dunai ár pusztítását. A mint a folyó majd erre, majd amarra veszi útját, kiszáradt medrét mindannyi homoksivatagok

Csallóközi uti-képek: 2. A gombai kastély.

jelölik. Miatta a falu is többször kénytelen volt helyét változtatni. Leginkább ki van téve áradásának a szomszéd *Vök* falucska, mellyről adomakint szól, hogy midőn az utóbbi áradáskor a víz rögtön meglepte a lakosokat, csupán már gyermekeik szabadításáról gondoskodhatván, általános kiáltáskint hangzott volna a faluban: „Csak a gyermekeket hordjátok fel a padlásra, azt is csak a javát!”

Csulörtökön a féllihez hasonló örvendetes meglepetésben részeltünk mindjárt, alig hogy betértünk, egy feltűnően csinos házat az esperes-lelkész ur mint iskoláját mutatván be, mellynek felépítését más tetemes segély mellett 8000 ft. költséggel eszközölé. Ezen egykor virágzó, s mint a hely története tanúsítja, számos német iparos által lakott városka, később az idők viszontagságai között igen megfogyott; mai lakói már tisztán magyarok. Régi két torony egyháza még egyetlen emléke előbbi virágzásának. (L. 1. kép). A plebánia jegyzőkönyvei szerint hajdan káptalana is volt, és a hagyomány Sz. István által építettnek véli. Az elsőről ugyan a magyar egyháztörténet mit sem tud. Az utóbbival pedig a templom sajátságosan három hajóval alakított, késő-góth izlésű, tehát XV. századi építészeti idoma ellenkezik; ámbár a torony egyes részein még az előbbi román izlés nyomai is észrevehetők; az újabb javítások, különösen a homlokzat durva támfalai nagyobbára eltorzították már eredeti alakját. — Az egyház szentélyében az 1572-ben itt meghalt *Merei Mihály* alnádor és jogtudós, a négyes jogkönyv szerkesztői egyikének ravatala áll, vörös és fehér márványból. A középső lap domborműve akkori szokás szerint a keresztfa alatt az elhottat összes és pedig számos családjával térdelve állítja elő; mi különösen az akkori jelmez és öltözék, s úgy látszik a hú arcoképek tekintetéből is nevezetes. Figyelmet érdemel a felirat is annyiból, a mennyire a szép latin versek hihetőleg a szomszédban lakó híres történetíró *Istvánffy*, később *Mereinek* hivatalában is utódja, ékes tollából folytak.

E század elején a templom mellett még egy más régi toronyféle épület romjai és léteztek, mellyet a hagyomány Jupiter templomának „*Fanum Jovis*“ tartott. A római Pannoniának helyirata ugyan mit sem tud itt a Duna balpartján létezett római telepekről, ámbár nem rég Somorja mellett is állítólag római régiségek ástak ki; mind a mellett a vizsgálóra nézve hasonló hagyományok is érdekesek; itt is nyomukon, mint a hely megtekintéséből s földalatti sírboltjából kitészik, talán inkább egy régi román izlésben épült halotti kápolna, ugynevezett *Carnarium* volna gyanítható; minő melléképületek hajdan közönségesen a nagyobb anyaegyházak mellett léteztek; mint maig láthatni *Német-Óvár*ott, s hazánkban Sopronban is és másutt.

Az utról, melly *Sz. Erzsébet* felé visz, vagy öt halom látható. Alakjuk pogányszerűségekre mutat; s a nép is ásáskor oldalukban gyakran embercsontokra és fegyvertöredékekre akad.

Sz. Erzsébet ma már csak egy gazdasági udvarból és templomból áll, melly utóbbi magtárnak használtatik. Hajdan népes hely volt. Itt tartotta egykor a környékbeli nép nagyszerű ünnepélyekkel pünkösdi királyi játékait; mint azokat *Bél Mátyás* még jóval egy század előtt itt látta. Leírása maig is a legkörülményesebb tudósítás, mellyet ezen érdekes népszokásunkról birunk, miután jelenleg már csak mulófélben teng népünk közt.

A számtalan egymást érő kis falu, egyes házak és majorok mindannyi kerti lakokkint szétszórva a tágas rónán, mellyen keresztül mindenfelé egymást átvágva számos sima egyenes út vezet akácokkal körül ültetve; köztük *Gomba* gyönyörű kertjével s izletes szép kastélyával mint egy oáz áll, különösen érdekes műkincsei tekintetében. (L. 2. kép). A legkeresettebb növényzettel diszitett kerttel körülvett fényes épület talaját mozaik borítja; termei a művészet választékos kincseivel a szó teljes értelmében megrakva. Alig van egy terme, mellynek falait értékes olajfestvények teljesen nem fődnek. Közben üvegszekrények polcaira rakva régiségekkel és természeti ritkaságokkal. A képek nagyobbára az újabb iskolák jelesebb művei. A római s különösen pompeji s herculanumi régiségek közt nevezetes mint hazai tárgy, egy megaranyzott ezüst serleg 1589 évszámmal és magyar felirással, melly azt *ezéh-pohárnak* mondja. Talán a legrégebb magyar felírások egyike illy eszközön. Mindezen kincseket egyetlen férfi, megh. *Udoarnoki Lajos* bécsi ügynök szorgalma és keresete halmozta itt fel. Fájdalom, alkotmánya már is rövid idő alatt a pusztulás nyomait kezdi mutatni!

Sok veszett el egyébiránt már ezen az igénytelen kis helyen is. *Gombának* nemcsak szép jelene de multja is volt. *Szelepesényi* érsek itt hozta be 1666. birtokába, nemcsak Magyarországon de az egész birodalomban első, az idegen fajú nemesebb selyem gyapjas birkákat. Az egykoru írónál olvasható a nagyszerű posztógyárak leírása, mellyek ezen nemesített birkatenyésztés következtében itt általa felállítottak, s a legfinomabb akkori hollandi posztóval veteledő kelméket gyártottak. Az érsek halálával az eladott birtok más kezre ment át, s a gyárak tönkre jutottak. Egy század telt

bele, míg a nemesebb juhok ismét újra behozattak és terjedni kezdetek; még több idő kellett rá, hogy végre hazánkban is posztógyárak keletkezzenek. — Még ezen korszak előtt a helység már a XIII. századtól fogva, mint a régi *Gombai* család törzshelye ismeretes. Ezen korszakból való régi gótizlésű, ámbár jelenleg alakjából már nagyobbára kivetkőztetett egyháza is. Idevaló volt a híres sakkjátész *Kempelen* is.

Innét *Csákányt* értük; a falu a Zircziek régi birtoka. A szerzet kegyeletének jele az új iskola s az egyház. Az előbbi, mellyre magok a lakosok némi önérettel figyelmeztettek, a község s a rend feles költségén készült újabban. Az egész kis templomot freskó festmények diszítik, jeleneteket ábrázolva a szerzet legendájából. Az urasági épület, a jószág intézőjének laka, tekintélyes nagy kastély, szöglettornyokkal s manzardi magas tetővel. Jelenleg *Reguly* ur családjával lakik benne, s ezt tudva, irodalmunk barátja nem fog a nélkül átmenni, hogy a derék családnál tiszteletét ne tanusítaná, melly a hazának nyelvészetünkre és östörténetünkre nézve korszakot alkotó híres *Reguly Antal* tudós utazónkat adta. A mellék gazdasági épületben láthatók még a szerzetesek egykori cellái. A szerzet története nem említi ugyan, hogy itt sajátlagi zárdája lett volna; valószínűleg azonban ugynevezett „*Grangia*“, néhány szerzetes által lakott majorság volt; kik akkorában tudvalevőleg saját kezeikkel üzték a földmívelést és gazdaságot, példájokkal és közremunkálásukkal tanítva és segítve a népet.

A közel fekvő *Kis- és Nagy-Magyar* egykor királyi lakkal díszkedett. A *Pozsonyban* gyakran tartózkodó *Zsigmondnak* itt voltak kedves nyaraló palotái és kertjei, hol gyakran időzött, mint okmányai kelte mutatja. Régi egyháza egyetlen fenálló emléke még ezen kornak, mert a csoport egymástérő kis helységek közt alig lehet már a királyi lak romjaira akadni. A gótizlésű templom is régi művészi ékességéből csupán szentségházát, szentélye és egyik oldalhajó csúcsiv boltozatát tartá meg, néhány domborműves vál- és zárköveivel (*Consolen und Gewölbschlusssteine*); de ezeken is a finomabb részletek a számtalan bemeszelés után alig vehetők ki.

A körülfekvő apró nemesi fészkek között, mellyek ezen ösmagyar telepen — hol a „*Hétmagyar*“ nevű régi helyet is keresik — a királyi udvart környezék: *Vatta, Olga és Bévatta* nevüket régi családai által történeti nevezetességre emelték. (Folytatás következik.)

A maineizi löportorony fellobbanása.

A Politikai Ujdonságok mult hónapi számaiban leirtuk azon szerencsétlenséget, melly *Mainez* városát a löportorony fellobbanása által érte. E leírást ezuttal a nevezett gyászeset egy jelenetét ábrázoló képpel és a következő adatokkal egészítjük ki.

Mainez város, mint hadtanilag fontos pont, ezredék óta sánczokkal, falakkal felpánczélva a *Majna* és *Rajna* folyókon uralkodik, mellyek alatta egyesülnek. E város *Németország* kulesa. Egy magaslat lábánál terül el, melly úgy áll, hogy ez a nevezett két egyesülő folyóval háromszögű tért zár be, mellyen fekszik *Mainez* városa. A város a *Rajnatól* kezdve mind fölébb terjed a magaslat lábáig, mellyre még egy utcája is kinyulik, a régi *Kästrich*, többnyire ódon házaival, lakva a szegényebb osztálytól. És épen e magas ponton állt a légbe röpült löporraktár, tehát olly ponton, melly az egész város felett uralkodik.

Ezen emelkedettebb helyen állt a 13-dik században keletkezett góth-építésű *Sz.-István-templom*, az egész városon fölülemelkedő tornyával. Ettől jobbra van a már főnebb említett régi *Kästrich*. A nevezett *István-templom* a *Gau-utcában* állt, melly a *Gau-kapuvál* végződött; ezentul egy kőhid vezetett át a városárkon. A fellobbanás három kocsit épen a hidon talált; csuda, hogy többet nem, mert azon víz át az ut *Franciaországba*, *Pfalzba* stb., s így nagy a forgalom rajta.

A *Gau-kaputól* alig száz lépésnyire jobbra, épen a löporraktár mellett, a négyszögű egy emeletes nagy fényház-torony foglalt helyet, melly már a 13-dik században épült. Midőn e löporraktár fellobbant, e tornyot is a légbe röpítette, mellynek kövei aztán iszonyu záporokint hulltak alá a városra és környékére.

És így e torony már másodszer hozott veszedelmet a városra. 1462-iki oct. 27. és 28-án éjjel ugyan is e tornyot át bocsátá be az áruló örség *nassau* II. *Fülöp* ostromló hadát, melly makacs küzdelem után a városba nyomult, azt feldulta, kirabolta, a lakosokat pedig leöldöste.

Ez időtől letűnt *Mainez* fénykora, mellyet odáig *arany kornak* neveztek. 1670-től fogva az időtől megviselt tornyot fogházak használták.

Az újabb szerencsétlenség által meglátogatott *Mainez* város felségelésére *Europaszerte* gyűjték az adakozásokat igen örvendetes eredménnyel. Uralkodók és minden rendű, rangu alattvalók neve olvasható a jótétevek sorában — úgy hogy, aligha leendő szükség, a *frankfurti szövetséggyű-*

lésen felhozott azon kérdést ismételn: ki fogja fizetni már most azon kárt, melyet Mainz város szenvedett, miután az a német szövetség erődített pontja, s a város veszedelmére ott halmozott löporkészlet is annak birtoka volt?

Tudományos gyűjtemények ügyében.

(Vége.)

7. Legteljesebb joggal megvárja a haza, hogy a püspökségek, érsekségek, káptalanok, konventek, szerzetek, superintendentiák gazdagok legyenek tud. gyűjteményekben. Ezen hivatalok a nemzet jelesebbjeinek esnek jutalmul, hol azoknak, kik előbb már kiérdemlették a hon atyjának és a nemzetnek bizodalját, most mint nagyobb teendőre hivatottaknak és több anyagi tehetséggel bíróknak, még inkább kell a hon és nemzet boldogításában kitűnniök. A mi a könyvtárakat illeti, nem lehet e részben ezen dicső állomások ellen kifogás: hanem a többiekre, a régiségi, természetismei stb. gyűjteményekre nézve lehetne talán némi kívánandó. Azért ezen fénypoleczon levő férfiak, úgy vélem, csak akkor fogták fel lelkesen hivatásukat, ha a tudomány többi tárgyaira, különösen azokra, melyek nagyobb költsékezést, nehezebb foglalkozást, gondosabb s szélesebb készütséget, s az élet gondjaitól mentebb lelket igényelnek, szintén kiterjesztik figyelmüket, költenek pénz-, régiségi-, természetismei stb. gyűjteményekre, ápolnak tudósokat, egyleteket az egész földnek, különösen a honnak geognostikai, mineralogiai, zoographiai, ethnographiai stb. ismeretében fáradozókat. És az illy kutatásoknak eredményei hol állhatnak díszesebben, mint azon ragyogó palotákban, honnan, az egyházin kívül, számüzve vannak minden más gondok, minden más örömök? hol a hazának összehalmozott javadalmi, ha a tudomány gyarapítására nem fordítanak, semmi más érdeket nem biztosíthatnak a nemzet számára? — Hogy a prot. superintendentiák mind ezekre nézve eddig semmit, vagy igen keveset tehettek, azért inkább sajnálandók, mint vádolandók: mert ezeket eddig majd egyedül a *lenni vagy nem lenni* kérdése foglalatostoktatta. Hanem a magas kormány mult évben kiadott egyh. kormányrendszere szerint a prot. superintendentiákra is díszesebb állás és tehetősebb jövő várakozik, és kapcsolatba tételnek a jelesebbek képviselével; tehát méltán remélhetni, hogy a tudomány ezen kívánatira gondosabb ügyelet fog létesülni itt is.

8. A főtanodák, nevelő-tanuló intézetek leginkább hivatják arra, hogy a nemzetben a tudományos szellemet ápolják. Ha ez ott nincs meg, oda vagy szegény nemzetem! S reád alkalmazható a Próféta mondása: *elvéssz az én népem, mivel tudomány nélkül való.* — — — Azonban, hogy a főtanodákban a tudományos szellem ne csak óhajításokban, készségekben nyilatkozzék, mi ugyan már magában igen szép dolog, hanem egyszersmind alapos haladásban legyen, és a derék tetteröt és tiszta jellemet képző ismeretekben kitünő előmenetelt tegyen az ifjuság: a tanintézetnek legfőbb szüksége van minden nemü gyűjteményekre, mert ezek által nyerheti meg az ifjuság szívet a komoly tanok iránt, és háttérbe szoríthatja azon érzelő tanulmányokat, melyek character-t nem nevelnek. A tudomány tökélyét különben is csak úgy érhetni el, ha a böles elmélettel, a hol csak lehet, gondos tárgymutatás kapcsolatik össze. Különben a legszebb szó siker nélkül hangzik el, ha a szemlélet nem ad neki alakot. Hogy tehát a nevelő-és tanító-intézetek hatásaira nézve multhatlanul szükséges a könyvtár, természetani, régiségi, földismei, ásványi, növényi, állati s többféle mennél gazdagabb és helyesen rendezett gyűjtemény, arról kétsége nem lehet annak, ki a nevelésről és tanításról valaha gondolkodott. Azért semmi sem olly kívánandó, mint hogy a tud. gyűjtemények gyarapítására évenként lehető legnagyobb pénzsözszeg fordítassék a tanoda vagy ezt fenntartó testület pénztárából; a tanuló ifjuság szintén járuljon ezen célra teendő adakozásokhoz. Ajánlanám továbbá minden tanintézetek igazgatóinak ezt: tegyék rendszabályul, hogy minden tanuló hozzon magával a szünnapok után valami természeti vagy akármilyen nevezetességet honából az iskola számára.

9. A városok a legtiszteleterméltőbb részei a hazának: olly fénypontok, melyekből eleitől fogva világosság derült a népekre. Erő, vagyonosság, értelmiség mindenkor ott fejlődött, s ezek által a városok minden időben hatalmas tenyezői voltak a nemzetek miveltségi haladásának. A zordon kedélyű aristocratiának szelidítői, az elnyomtatásban elaljasodott porságnak felemelői, az üldözések gátjai, az ártatlanság menhelyei, a nemzet erejének összpontosító, a közkívánatok hírnökei, a közvélemény szözei, ipar-mes-

terségek, üzletek, művészetek, tudományok ápolói: szóval: olly testületek, melyek a nemzet életerének kezükben tartották vérkeringését. — Illy nagy hatása körben működve nem lehetnek tud. intézetek nélkül a városok. Hogy minden igényeknek megfelelőjenek, arra tudomány kellett. Különben is sokaknak együttléte, közössége, surlódása előteremté nálunk a tanulás alkalmait és kényszerüségeit. Azért látjuk a történetekből, hogy minden tanintézeteknek városok voltak befogadóik, ápolóik, alapítóik. Nem is lehet ez különben. Minden növénynek megvan éghajlatja, földje, melyet szeret, melyben diszlik; ezt feltalálni kell, máshol előteremteni nem lehet: így van a Musák veteményeivel. — Tisztelettel meghajlok városaink tud. szellemének olly sok szép jelenségei előtt; és csak azt ohajtom, bár soha meg ne lankadnának azon áldozatok hozzásában, melyeket a tud. intézetek újabb átalakítása és folyvásti virágoztatása e nehéz időkben tőlük kíván. Erős meggyőződés, hogy valamint ez előtt soha, úgy most sem fognak visszarettenni ezen szép kötelességtől. Ugy hiszem, a dicső multat újabb érdemmel fogják ékesíteni. S milly gyönyörű szó a nemzet nyelvén: *ez a város bibliothekája!* — *ezek képes, régiségi, természetani, népismei, ásványi, régi pénsek, iratok stb. gyűjteményének termei!* Illyesekre költeni a közpénztárból, jeles dicsőség. Végre a városoknak legfőképp ajánlanám, hogy mivel keblükben nélkülözhetlenek a kereskedelmi és művészeti iskolák, ezeknek alapjául állítsanak polytechnicumot és terménygyűjteményt. — Mind ezen gyűjtemények gyarapítása tekintetéből talán kötelezhetné a város messze vandorló polgárait arra, hogy külföldön is megemlékezvén hazájukról, ennek számára küldjenek vagy hozzanak valami nevezetességet.

10. Még volna egy szerény szavam nemzetem tehetősbjeihez. Bár ne sérténék, hanem megértetném! Amaz nem lehet szándokomban. Mert a bajt sértéssel orvosolni, testi műtétben lehet hasznos, lelkiben talán soha. A bajt azonban megismerni jó lesz. Demosthenes Fülöp elleni harmadik szónoklatában az athénaiakhoz ezt mondja: „*a mi a multban legrosszabb, lehet a jövőre nézve legjobb: és mi az? az, hogy mivel teendőiteket se kicsinyben se nagyban se semmiben nem teljesítettétek, azért vetlek az ügyek illy rossz fordulatot: ha pedig megtettétek volna mi illeti, s a dolgok még is illy rosszul állának, remélni sem lehetne azoknak javulását.*“ Ez nevezetes szó reánk nézve is. Hazánk multjában, tudjuk, minden a nemesi rendtől függött. Nyolczszáz éves törvényhozásának a körülmények által parancsolt főteendője volt: a nemzet, vagyis a nemesség jogainak, szabadságának biztosítása; tudomány és az egész nemzet mivelődésének és felvirágzásának érdekében alig mutathatunk fel néhány törvényt. Egyes nemesebb gondolkozásuak a mit kezdetek a Musák meghonosítására, azt a többség — mivel sokszor nem is ért rá — nem vette pártfogása alá. A hongyülés ritkán adott indigenatust a Musáknak. Ez okból nem volt régi időkben Magyarországnak nagyobb szerű nevelőintézete, hanem Olaszthonban később Németországban kereste mivelődését a magyar ifjuság. Keletkeztek utóbb a protestánsoknak némi iskoláik; de ezeknek is ellenszégültek gyakran a viszonyok és események. Később a nagy Pázmán Péter alapította Pozsonyban 1619-dikben a főiskolát; 1623-dikben Bécsben az úgy nevezett Pazmaneumot, és 1624-dikben Nagy-Szombatban a nemes ifjuság nevelő-intézetét önerejéből. Ez okból ment pusztulásnak Mátyás király bibliothekája, mivel senki nem törődött vele, midőn Dobzse László folyvást ajándékozgatta a könyveket, és idegenek hordották el belőle, a mi nekik tetszett, úgy hogy csak igen kevés maradt a budai Basa szobáinak fűtésére: holott ezen bibliothéka volt akkor Európában a legjelesebb, *mit ha a „magyarok fenntartottak és gyarapítottak volna, úgy most Magyarország a tudományok székhelye és a tudományos világ középpontja volna*“ (Szavai Wenrich János bécsi tanárnak 1830.) Ez okból költözött Párisba a gróf Viczay család jeles pénzgyűjteménye 1833-ban, mert tehető embereinknek nem volt pénze, vagy inkább nem volt szelleme érette.

A jövőnek magva mindig a multban van elhintve. Hogy azon rossz multból, a tudományokat nem becsülő regibb nemzedék korából, kellett következnie a későbbi és némileg a mostani zsibbadt állapotnak, az igen természetes. De ha megteszik, a mi illik, azok, kiket az Isten erre fényes családjuk és kedvezőbb életviszonyaik által hívott és rendelt, nem vehet-e a nemzet mivelődése jobb fordulatot? Engedhetitek-e ti, nemzetem tehetősbjei, hogy a hazát, mely felett eddig a hadi dicsőség fényes multja derül, most a kö-

riülmények által életkérdésévé tett tudományosság elhanyagolása miatt a tudatlanságnak halálos sötétsége fogja be, melyben a ti jeles családok fénye csak olyan leszen, mint márszinte leégő egyes szövetnek egyes szobában? És midőn a ti őseitek nagy hirt nevet vívtak ki magoknak s nektek is az által, hogy a nemzetet elnyelni készülő veszély ellen küzdöttek, ti gyáván néznétek-e most a nemzet pusztulását, és a mostani veszedelem ellen nem állanátok-e ki a sikra, mint dicső elődök méltó sarjadéki? A régi veszély-rabság volt, a mostani, tudatlanság. Azok magukat akarták eltemetni a nemzetért; ti a nemzetet temetnétek el magatokért? Mert a ki magának, önbüös vágyainak, olly gyönyöröknek él, mik semmit egyebet romlásnál nem adnak vissza a hazának, melly szolgáltatja az azokra pazarlandó kincseket, az sirjat ássa a nemzetnek. Nem hihe-tem, hogy ezt valaki készakarva tehetné. Lelkiesmeret, önbecsülés érzelme, régi emlékek szellemei felrázatnak a nehéz idők által, és meghatják a szívet és a meggondolatlant is, a könnyelműt is, fel- eszmélésre hozzák. Élni kell a nemzetnek. De mikép? az ujjabb kor- tól igénylett haladás és felvirágzás által, mellynek alapja a tudomá- ny. Most a polgári érdemek ez az útja.

Pártoljátok tehát, nemzetem nagyjai, a tudományt. Ugy adhat- tok új löktetést a nemzet életerének. Lépjétek a nagy Széchenyiek, Festeticsek, Mikók s több jelesek nyomdokiba, kik az ujjabb korszak hősei nemzeti fejlődésünkben. Igaz, hogy nem lehet minden ember országos hírű; de azért a kisebb érdemeket megvetni, bárgyuság volna. A palotának alkotó részei magukban csekélységek, és míg össze nem alakultak, figyelemre sem méltók; hanem azután, hogy minden fa, kő, mész, homok, szeg, cserép azonhelyen, hová illesztet- tett, megtette kötelességét, ebből állott elő az épület nagyszerűsége. Az érdem nem mehet a tehetségen túl. Csak kevesebb ne történjék, mint lehetne. Méltán lehet töletek várni, hogy tudományos intéze- teknek elhatározott pártolói legyetek; ékesítse lakástokat díszes bibliotheka és más pénz, régiségi, történelmi, természetismeit stb. gyűjtemények; azon vidéknek, mellyben laktok, nevezetességei legyenek palotátokban tudományilag rendezve; foglalkoztatok magatok is olly tanulmányokkal leginkább, mellyekhez a szegény- nek se ideje, se pénze; vonjátok be körötökbe a tudomány barátit. A római hatalmasok is a hozzájuk jövő görög tudósok pártolásával ültették által nemzetük körébe a tudományosságot. Az araboknak világhírű tudományossága az illy maecenások által virágzott fel; mert e nemzet nagyjai gond nélkül tisztos lételt adtak udvaraik- ban a tudósoknak, nem azért, hogy ezek az ő nagy kegyelmeiket hirdessék, hanem azért, hogy egyedül a tudományok művelésével, ezeknek tiszta elméletével foglalkozhassanak. (Lásd: Florian: His- toire des Maurs en Espagne.) Szintén a Nagy Fridrik udvarában és ótalma alatt csiráztak, virágoztak és termettek Voltaire és több francia tudósok nemzeti tudományos érdemei. Alapítsatok ti is illy családi Pan-Athaeneumokat. Ennél szebb dicsőség nem érheti a lelkes atyák szellemű fiait. Így lesznek világosságai a vidéknek és előmozdítói a nemzet tudományos emelkedésének.

S az illy költsékezés talán nem illik némes családokhoz? Talán nevetséges dolgot tettek azon angolok, kik a nagy Napoleon író- tollát több száz font sterlingen vették meg? Talán nem becses kincse a bécsi cs. k. régiségi gyűjteménynek Mátyás király pórias kalapja? Vagy nem szép dolog birni Hunyadiaknak, Ujlakiaknak, Garáknak, Rákóczyaknak, Bethleneknek stb. eredeti leveleiket, s minden magyar királyok pénzeit chronologiai rendben? De ugyan mi szebb butorzat a tündöklő uri lakban, mint a jól rendezett könyvtár, mellyet nemcsak a buta bámul, hanem a tudós különö- sen tisztel? mellynek nemcsak az az értelme, hogy *gazdag a házi ur*; hanem az is, hogy *tudománykedvelő méltó ember*. Milly hódoló tisztelet sugárzik arcából az idegennek, midőn az igénytelen mezei laknak belsejében tudományilag rendbeszedett kövületi, érczi, föld- ismei, állati, néprégiségi s több illyes gyűjteményeket lát! azonnal tudja, hogy ott szelid musák laknak. Valóban illy családi díszért minden más gyönyörűség méltán megvetendő!

De honnan jön a költség illyesekre, az a *nervus rerum*? kér- detik némellyek. Én szívesen megmondanám anélkül, hogy valaki- nek erszényébe tekintgetnék: de félek, hogy helytelen irányzatok vonatnak ki szavaimból. Rövidedén csak annyit: egyszerűtet talál módot benne. Többet kell a gazdaságból bevenni, mint kiadni: a mi úgy történhetik meg, ha a szükségek leszállítva, haszontalan, büös költsékezésék elmellőzve lesznek a jobban rendezett gazda- ságban. Azután utálni kell az önzést: azt az *auri sacra fames*. Az

önzés olyan, mint (engedelem a szóért) a háló-sapka: mivel em- ber azt nem viseli a társaságban, vagy kalap alatt hordozza ugy, hogy ne lássák, és csak vad szél és hideg ellen huzza le füleire; durva nép, melly azt folyvást láttatja, vagy épen csak azt magát viseli.

Ugy vélem, némtulságosak, miket itt előadtam. A tudományt tartozunk, mint keresztyének, mint emberek, s mi magyarok külö- nösen, mert életkérdés reánk nézve, tőlünk kitelhető áldozatokkal hódolni. A tudományok Cicero szerint: *nobiscum peregrinantur, rus- tificantur*; tehát akárhol legyünk a föld hátán, vigyük oda velünk ezeket az emberi léleknek leghivebb barátait. Némethonban minden igénytelen falu, vagy magánlak, sőt egyes jágerház tud felmutatni bibliothekát: nálunk sok ezer lelket számláló faluk, sőt mezővá- rosok csak hirből tudják, hogy más könyvek is vannak a világon, mint imádságosok, énekesek és kalendáriom. Nálunk miért nincse- nek Humboldtok, Cuviere-k, Aragók? Azért, mert nem kellett sok ideig a tudomány kellemei, és pénzünket a luxus és ennek bünei emészték fel. (Volna ennek még sok más oka is. Szerk.) Csak te- gyen mindenki ugy, mint az előbbiekben megirtam, valamit a maga körében: nagy mértékben fog gyarapulni a pesti magyar muzeum, a nemzetnek nagy fénye, melly mellett ragyognak, mint kisebb csillagzatok a vidéki gyűjtemények; és fog ébredni ebben a sok szép tehetségekkel megáldatott magyar nemzetben egy jó szel- lem, a tudomány szelleme, melly szép jövőt ígér. *K. J.*

Még néhány szó Kapisztrán Jánosról.

Miután a „Vasárnapi Ujság“ mult évi 51-ik számában néhány kegye- letteljes sor szenteltetett Kapisztrán János, a nagy Hunyady hős fegyver- társa emlékének; nem lesz talán érdektelen, röviden emlékezni azon zárdá- ról, s illetőleg czelláról, hol a hős barát nemes lelkét kiadta.

Szerémmegyében a Duna jobb partján emelkedik a hegy, mellynek or- mán fekszik a történetünkben nevezetes szerepet játszott ujlaki vár.

Ezen erőd, valamint az egész Szerémség, a Hunyad-korban, a héder- vári Kont családból származott fejedelmi birtoku, de hatalmával, fájdalom, gyakran visszaélt Ujlaky család uralta.

Ujlakon, vagy a mint jelenleg a szerémiiek e várat s az alatta fekvő csi- nos és élénk mezővárost nevezik, Ilokon már a legrégibb időben volt zárdája, a honunkban kevéssel alapítása után megtelepedett, s azóta főleg a török világban igen fényes érdemeket szerzett Ferencz-rendnek.

Kapisztrán a nádorfehérvári diadal után, előkészítvén a halálra hős ba- ráját, s beszentelvén annak Erdélybe szállított holttestét, érzé, hogy neki is nem soká lesz már maradása a földön; s azon ezélből, hogy rendje valamely- lyik zárdájában adhassa vissza lelkét a Teremtőnek, Ujlakra vonult.

A kis czellát, a hol meghalt a hős barát, maiglan is mutatják a feren- cziek, kik joggal büszkék arra, hogy rendjük tagja volt azon szent bajnok, kinek neve után „Capistrana provinciának“ nevezetik maiglan is, a ferencz rend egyik része. *)

Mielőtt ezen czelláról szólnék, röviden megemlítem, a zárda mellett lévő ódon goth egyházat, mellynek előrésze fölötté régi, mint mondják, még az Anjouházbéli első király, Robert Károly korából való. — Igen régi ujjabb hátulsó része is, melly fennállt már a dicső Hunyady korban, mert falában több azon időbeli siremlék látható, mivel az alatta levő sirboltban nyugszik az Ujlaky család több tagja, nevezetesen Miklós és Lőrincz, a bosnyák király.

Épen azon falrészhez, mellybe e büszke oligarcha sírköve van téve, tí- maszkodik a zárda, s így a dölyfös, rendháborító, s hona javával s érdekei- vel keveset gondoló fejedelmi hatalmu főúr sirja, s az erényei által tündök- lött s honunkra nézve annyi fényes érdemeket szerzett népbajnok haldokló helye tőzsomszédságban vannak.

A czella szűk, s midőn az ajtaja fölött levő latin felírást olvassuk, melly arra figyelmeztet, hogy e szűk szobácskában a két ifju Hunyady, Szi- lágyi, a Rozgonyiak, Bastida, s a Kanizsayak álltak körül a haldokló aggas- tyánt, leirhatlan érzet lepi meg szívünket.

A czellában vaságy van, mint a monda tartja, ugyanaz, mellyen Ka- pisztrán haldoklott, s ugyanazon czellában lakott a hagyomány szerint To- mory Pál is, midőn három jegyesét elvesztve, barátta lön. Innen emeltetett a kalocsai érseki székre, mert azt követelte a hon érdeke, hogy nécsak szent buzgalmu, de egyszerűságmind hősies szellemű s bajnok férfit ültetessék, a ha- tárig levonuló főmegye főpapi székebe.

Kapisztrán Ujlakon temettetett el, s a mint a nádorfehérvári és szend- röi végvárok elveszése után török száguldók rohantak Szerémbe, a barátok egy kutba rejtették el Kapisztrán földi maradványait.

Hogy meddig volt e kutban, s azután hova került Kapisztrán holtteste, nem bizonyos; Bécsben egy csontváz őriztetik, mellyet az övének mondanak, de ugyanazt állítják a szerémségi gérgetegyi kalugyer (óhitű barát) zárdában levő csontvázról is.

*) A Kapisztránról nevezett provinciához tartozik a budai ferenczi zárda s a bécsi is.

Nem akarván ezen kérdés vitatásába bocsátkozni, röviden csak azt említem meg, hogy az ujlaki vár s nagy uradalom mostani birtokosnéja Odescalchi-Branyiczka hercegnő *) igen szép góthalaku boltozatot építtetett azon kut fölé, melybe a hős barát földi maradványa volt elrejtve.

Ezen boltozat valamint az ujlaki vár és kastély is (melly még az Ujlakyak korából való, s falai rendkívüli vastagsága által nevezetes) megérdemlené, hogy lerajzoltassa a t. szerkesztőség, valamint jó lenne valaki által körülmenyesen leírni, a kastélyban levő Inceze pápára vonatkozó több tárgyat, sinai porcellán edényeket, a pekingi porcellán torony néhány lábnyi magas mintáját, egy rendkívül finom szalmapapírra nyomtatott, s rajzokkal el-

*) Szt. Innocent (Inceze) pápa, az Odescalchi házból eredt ezen jeles férfit, ki Zrinyi, Frangepán megmentése végett irt Lipót királynak, később ugyanezen fejedelemtől megszerzvé az ujlaki várat, s a szerémi hercegi címet családja számára.

látott, sinai nyelven irt könyvet, a II. Ulászló korabeli (Ujlaky Lőrincz elleni) ostrom tervrajzát. *)

Szóval, ezen vár annyi érdekességgel bír, hogy méltán megérdemli a t. szerkesztőség figyelmét, valamint a szintén Szerémben levő saringradi rom is, hol a hagyomány szerint a völegényét megölt Zrinyi Stanislava apáczáskodott.

Nem kevésbé érdekes a szerémi hét kalugyer zárda is, mellyek egyikében (a krusedoliban) a tavai kihalt, hajdan Szerbia trónján ült, s történetünkben nevezetes szerepet játszott Brankovics család több tagjai, sírkövei, Lyubicza, Obrenovics Mils volt szerb fejedelem neje († 1843) s a Rákóczy ellen küzdött, később az eggeri cseh várban halálaig börtönben ült Brankovics György életnagyságu arczképe is látható. *Remellay Gusztáv.*

*) A sinai tárgyakat a sinai császártól kapta ajándékba Inceze pápa.

T Á R H Á Z.

Kakas Márton a műtárlatban.

Ha én Gyulai Pál volnék, ilyen feneket kerítenék ez ártatlan cikknek: „az idők haladnak előre, mi pedig haladunk hátrafelé, a hazafias buzgalom létrehozta mindazon intézményeinket, miket szellemi és anyagi jobbléteink kifejlődése kívánt, és ime most nincsen létező hozzá, melly azokat betöltse: — van már állandó színházunk, de nincsenek művészeink, vannak takarékpénztáraink, de nincs pénzünk. stb. stb. stb.“ — De miután nem Pálnak, hanem Mártonnak keresztelt a pap, miután nem a skorpio, hanem a hal-jegyben születtem; melly alatt mind igen elégedett, békességes emberek jönnek a világra, tehát a fentebbi sorokat épen nem írom, hanem azt írom, hogy voltam biz én a műtárlatban most is és úgy találtam, hogy még lefestve is elég szép a világ.

Összesen 89 kép van kiállítva, a mik közül 43-at a műegylet kisorolásra megvásárolt. Az első teremben kőrajzok és aquarellfestmények mellett találjuk Than Mor jutalmazott képeinek kőrajzát, melly ez idei múlap fog lenni, (vagy tavalyi? nem tudom, mikor kezdődik a műegyleti év s ezért bocsánat, ha tévedek) továbbá a Vahot által kiadott Hunyady és Kapisztrán bovonulását Hunyad várába, melly a maga helyén illendően meg volt dicsérve s versben és prózában megénekelve; csupán az az egy kis scrupulus van bennem felőle, hogy nem jut eszembe, mikor vonult be Hunyady Kapisztrán barátta diadalmasan Hunyad várába, minthogy a belgrádi diadal után, mellyet együtt vívtak, nagy hamar meghalt ő maga is és soha sem látta többé Hunyad várát! Annál dicsérendőbb a művész phantasiája, hogy egy olyan historiai jelenetet le tudott festeni, a mi meg sem történt.

A 4. számú kép egy mezetlen asszonyszemélyt ábrázol, buzogánnyal a kezében; mellynek címe: „az erő“. Az erő legkevésbé tulajdona az asszonyi nemnek, s ezt is inkább lehetett volna nevezni „a kövérségnek.“

A 13. szám alatt egy nő fürdik. Ez is Grimtől van, ki az elébbeni számot festette: s alig lehet ugyanazon kézre ráismerni, melly a kettőt festette, annyival jobb ez annál.

A 14. sz. Molnár Józseftől van; két szép hölgy énekel, hátul egy számar beleordit az énekbe; (azért mondom egy, mert a másik meg hallgatózik) az ijedelem különemű kifejezései igen sikerültek az arcokon; különösen szép a selyemöltönyök színezése is.

— 10. sz. San Jago völgy. Valami nagyon messziről talán nagy hatása lehet, de olyan közelből, a mennyire én ellátok, nem látszik rajta egyéb egy csomó mindenféle színű lekvárnál. Ezt tán nem is ecsettel, hanem csak egyenesen a festékes hóllyaggal pingálták.

— 17. sz. Csinos rajz, csak olyan iszonyatos tót physionomiája ne volna annak a magyar leánynak ott a huszár ölében.

Három tájfestmény 21, 78 és 79 számok alatt különösen leköti a figyelmet, fájdalom, mind a három külföldről jött.

A 29. sz. alatti arczkép Canzitól nagyon élethű; csak az a toll kissé féltelmes ama szép delnő kezében. Tán csak nem szokott — verseket írni?

Igen szép Mezei József szamosparti részlete is 68. sz. és a 73. sz. templomba készülés, valamint a 69. sz. alatti rámában is szép lehet valami, de olyan magasra van akasztva, és olyan piczi kép, hogy telescopium nélkül senki le nem nézheti onnan.

Jól van eltalálva a 37. sz. alatti táj holdas színe; mesteri kéz és lélek teremtménye a 35. sz. alatti kép, melly Faustot ábrázolja dolgozó szobájában. Ezen látszik azután tanulmány, az emberarcztól kezdve a korrajzoló legkisebb részletig. Mennyivel többet ér a mellette levő „déli pihenésnél“ mellynek Oroszhegyi Dózsa ódtana szerint valóságos ódtevé hatása van az emberre. Csak annak örülök, hogy majd mikor az a piszkos suhancz ott fel fog ébredni, hogy megszurja a meztelen lábát abban a sok tövisben, a mit a szerző azalatt körülé festett míg ő aludt.

38. sz. alatti Bern vidéki leány. Beh szeretném tudni, ki csinálta a rámáját?

Remekül van felfogva a 40. számú festmény. Egy iskolás fiu szénnel rajzolja a falra pápaszemes iskolamestere képét; mikor a mester épen benyit az ajtón, egyik fiu ijedten rángatja a rajzolat, a többi bujik elfelé; az egész kép hatása egy, a rajzok hibátlanok, mint ezt már Löfflernél megszoktuk.

Ehez méltó tárgy, a 47. sz. alatti két jó öreg, kik az ablakon át nézik az esküvőre vonuló fiatal párokat, fiataliságukra emlékezve vissza.

Sok kifejezés van Latkóczy merengő hölgyében 45. sz. Kár, hogy na-

gyobb művekben nem mutatja be kitünő tehetségét. Rahl is küldött be egy arczképet Bécsből. Be haragos kinézésű — talán valami kritikus?

Végül találjuk a mostani tárlat legnagyobb szerű festményét II. József császár és Nagy Fridrik találkozását Neisseben. De már itt elhagy a lélekzet. Még kell azt nézni, (kivált hazai művészeinknek) és azután nagyot gondolkodni utána.

Még az az egy örvendetes felfedezésem van, hogy a ki külföldi művet vásárol, — ha magyar ember — csak a szállítási költséget fizeti külön, ha pedig német, még azonfölül a behozatali vámot is; — legalább így áll a műtárlati nyomtatott sorozatban megírva. *Kakas Márton.*

Látogatás egy iskolában.

Ime, itt áll előttünk a hajlék, mellyben a serdülő nemzedék művelődésének, s így mondhatni, szerencsésének alapját veték. Külsője, az igaz, nem igen ajánló, fala meglehetősen kopasz, no, de annál rongyosabb teteje, s így az arány csorbulást nem szenved. E szerény kinézése miatt azonban ne riadjunk vissza, hisz a gyémánt is agyagburokban találtatik.

Menjünk beljebb. A konyhán áthatolva belépünk a tanterembe. Első perczben meghökkenve állunk meg azon hitben, hogy az utat tévesztve, valami csárdába jutottunk, mert a különben is sötét szobában olly gőz uralkodik, hogy azon át csak homályosan veszünk észre ivószobába való asztalt s falmeletti lóczákat, zszufolva élő lényekkel. — Kérem, tessék vigyázni, nehogy elbukjék mint én. Ugyan mibe botlottam meg? Deszka padló nincsen, a talajt le nem simították, s így ez most hegyet s völgyet képez; a mi talán arra való, hogy az ifjúság idejekorán megtanulja: hogy az ember hivatása ez életben rögzös pályán haladni. — Padolatlan szobában ugyan egészségtelen a nedves kigözölgés, de a padlózási költség meg van kímélve, s így a gyermekek gyakorlatilag tanulják a takarékoságot. — Alkalmasint ugyan ezen okból pótolattak papirossal az ablak hiányzó üvegtáblái. Némelly gáncoskodó tán rendtelenségnek nevezné azt? de ki hallgatna az ilyenekre, kik még a kákán is csomót keresnek. — Lassanként hozzá szoknak szemekünk a sötétséghez s akkor látjuk, hogy csakugyan jó hely járunk; az asztal körül ülő lények tanulók, de minthogy, daczára annak, hogy heringekként összeszorulnak, mindnyájan a lóczákra nem fértnek, ott látjuk a többieket a legszebb rendtelenségben a földön heverészni.

A tanítót keressük szemekünkkel, végre megtaláljuk olly helyen, hol legkevésbé kerestük: tanítványaival sorban ül a lóczán, s miért ott? egyszerűen azért, mert számára külön helyről nem gondoskodtak. — Holmi sűrű vérű ember tán fölakadna azon, meg nem foghatván, miként tudnak olly zszufolva a tanításra ügyelni, hát még írni? vagy miként képes a tanító kellőleg felügyelni tanítványaira, ha mindnyájan szeme előtt nem lehetnek mindig? Kérem szépen, mi ezt jobban tudjuk, ez a tanító s tanítványok ügyességének kifejtésére van így igen elmésen elrendezve, mert azt csak nem vitázhatja el senki, hogy nagyobb ügyesség kívántatik az íráshoz illy szorult helyzetben, mintha egész kényelemmel neki ülhetünk; a tanítót pedig éberségre szoktatja az, hogy hallgatói szélyel szórva ülnek. — Azt ugyan meg kell vallanunk, hogy e miatt nem fordíthat kellő gondot az oktatásra, no de minek is tulajdonozni a gyermekek gyöngye elméjét tudományokkal, hisz az könnyen meg nevelhetné a fejfájást, mit az ajtó mögé szerényen elvonult káposztás hordó egészségtelen kigözölgése okoz.

Nézzünk tovább, vajjon mi figyelemre méltót találunk még? Ime itt a eselédágy. — Ágy?! — hát miért ne? A eselédázoba szükségtelen fényüzési cikk, kár lenne arra valakit szoktatni; elfér az ágy az iskolában is; hogy a növendékek az ugy is szűk szobában ez által még szűkebb térre szorítottanak, az mitsem tesz, hisz sok jó ember fér el szűk helyen. — Könyvtár, térképek, A B C z s számlatáblák mind igen bölesen ki vannak küszöbölve, mint szükségtelen lim lom, hisz untig pótolja mind ezek helyét a repedezett, valamikor fekete tábla. — Némelly helyen még azzal is emelik az iskolák czélszerű rendezését, hogy a tüzhelyet a konyhából az iskolába hozzák, s így a növendékek egy uttal a főzés hasznos mesterségében is vehetnek leczkét

Illyenek, s ehhez hasonlók uraim, falusi iskoláink nagyjórésze; ki tán tulzottnak hiszi e képet, azt kérem, sziveskedjék azokat meglátogatni s tulajdon szemével meggyőződni szavaim valóságáról. Tudom, hogy vannak kivételek, de, fájdalom, ezek még mindig csak kivételek.

A tanuló előtt szent legyen az iskola mint a templom, — a tanítótól megkivánjuk, hogy a tantárgyakon kívül még rendre, tisztaságra is szok-

tassa növendékeit, — hogy a gyermekekből *embereket* neveljen: kérdem, mind ez lehető-e az iskolák mostani rendezésénél? — A népet nevelni akarjuk, s már ifju korában beléoltjuk a gyermekekbe a tisztatlanság, a rendetlenség eszméjét épen azon helyen, hol csak minden jónak magvát kellene elhínteni.

Pedig milly könnyű lenne e hiányokon segíteni. Különöztessék el tökéletesen az iskola a lakás többi részétől, a konyhából nyíló ajtó befalaztatván. A bejárás legyen egyenesen az udvarról; a szemet rontó kis ablakokat nagyobbítani s hol szükséges, szaporítani kellene; a hol pedig a helyiség azt nem engedné: ott üvegajtót lehetne alkalmazni. — A tisztaság fentartására okvetlen szükséges: padlózat behozatala s a cselédágy kiküszöbölése. Mint-hogy pedig kívánni nem lehet, hogy a tanító úgy is szűk lakásán még a cselédnek is adjon szobájában helyet, azért a konyhát úgy lehetne rendezni, hogy egyszersmind a cselédszoba helyét is pótolja, mint az már igen sok lakáson látható. A rendet csak elegendő ülőhelyek készítése által lehet meg alapítani, mire legezészerűbbnek látnám, a templomokban s minden rendezett iskolában látható székek alkalmazását. — A szükséges könyvek, térképek stb. a tanításra nélkülözhetetlen tárgyak beszerzését sem kellene halasztani, mert mikép oktasson a tanító ezek hiányával? Ez épen annyi volna: mint kívánni az ácsból, hogy fejsze nélkül faragja meg a fát.

Pénshiány! az a rendes ellenvetés. — Én meg azt mondom: *Akarathány!*

Tegyük föl, hogy ezen javításokra megkívántatik 100 pft. (több semmiesetre). Elviselhetlen költség-e ez egy például száz családból álló egyházra? Minden családny a reá eső egy pengő forintot három napi munkával megkeresheti; vagy, ha gyermekei javáért dolgozni nem akar: igyék egyetlen éven át csak néhány iteze borral kevesebbet, s megtakarította az összeget.

Jól tudom, milly *nehéz* a köznépet bár milly csekély áldozatra is rávenni, de szint olly jól tudom tapasztalásból, hogy *nem lehetlen*, csak akarat s kitartás ne hiányozzék az illetőknél. — Azt mondják: „sok másra is kell pénz, szegény az egyház, nem győzi a költséget.“ — Hiszem, hogy főkép elhanyagolt egyháznál sok hiány találkozik, de illy esetben számot kell vetni, s előbb a legsürgösbeket pótolni. — Már pedig az iskolák rendezésénél nem igen képezlek sürgösb tárgyat.

Gondolják meg azok, kikre ez ügy elintézése tartozik, hogy Isten s emberek előtt felelősek a gondjukra bízott gyermekek jövőjéről, s úgy fogja őket áldás vagy átok sírjokba követni, a mint megfeleltek hivatásuknak. — R.

Egy régi rejtett szó

a debreczeni legelső évi kiadású kalendáriumból.

„Van egy kézműves társaság, műszere kevésből áll,
Azzal is csak ront, bont és vág, épet semmit sem csinál,
A nevét valami bolond kapta a tót szájából,
Holott a mit magáról mond, olyast épen nem árul;
Étte is volna meg pépül, ki nemzetünk csúfjára
Ezt a nevet legelőször vette fel így magára.“

Eddig a rejtett szó, melly, ha a verseket figyelemmel elolvassuk, hosszasan fejtörés nélkül ki lehet találni, hogy nem más, mint *mészáros* jelent. Ennek a műszerei olyanok, mellyekkel csak bontnak vágnak s épet semmit sem csinálnak. Ennek a neve jött a tót *mészár* szótól, mi nem egyebet mint husost tesz. Ez nem árulja azt, a mit a neve magával hozna, mert *mészáros* tiszta magyar értelemben olyan embert tesz, a ki nem *hus*, de *mész* árul. A mészáros név e szerint olyan embereké, kik huszt árulnak, nem egyéb, mint csúfnevezet, mert ezeknek igazi magyar nevük *husáros*. Ezen névvel kell nevezni a husáros legényeket, vagy inkább, segédekét, még vándorkönyveikben is. E néven nevezendő a husárusmester, a ki aztán eladó husát *husárban*, vagy *husárusok*ben, vagy ha tetszik, *husvágó boltjában* árulja; hogy pedig becsületes neve annál előbb tudva legyen, husára ajtaja fölé mint más árusok, ezt iratja egy arra készített táblára: „N. N. husáros“, és így tudva leszen, hogy már többé nem mész-árus. Ugyan ezt tehetik nagyobb városokban a szabadalmazott s külön boltokban áruló borjúhus-, juhhus-, bárányhus-, sertés-árusok is. *)

id. Ujf János.

Irodalom és művészet.

— *Jelentés*. I. A m. akademia *Teleki-jutalmára* 1857-ik évi dec. 31-ig mint határnapig a *következő pályá vigjátékok* érkeztek: 1) „1644.“ 3 felv. Jelige: „1857.“ — 2) *A csodálatos orvos* két szakaszban. Jelige: sirva vigad a magyar. 3) *Fenn az ernyő nincsen kas*. 3 felv. Jelige: Töretlen ut. 4) *Egy bukás sikere* 3 felv. Jelige: Minden becsületes munka boldogítja a hont. 5) *A pörös herítés* 2 felv. és azon egy kötetben: 6) *Páris almája* 2 felv., e közös

*) Am hiszen, hadd álljon itt ezen ártatlan indítvány (melly egyébiránt nem első ízben merül fel, mióta magyar lapokat irnak). Ha siker követi; jó; de ha nem követi, az sem lesz nagy baj. Az illy megmagyarosodott, s idők folytán valódi magyar vérré és hűssé átváltozott idegen szavak, kiküszöbölése nehéz feladat. S még az is kérdés, hogy szükséges-e, kívánatos-e? Minden nyelv telve van illy idegen származású szavakkal, a mint az a népek érintkezése folytán kikérülhetetlen s a mit mai nap már nem jut eszébe restelni senkinek. Kérdezzétek meg csak a világ legmiveltebb népét, az angolt, — hány eredeti szava van? Alig egynehány; a többit mind egy szerezte össze, hol innen, hol onnan. És erre még búska is tud lenni, azt mondván, hogy az illy szerzemények, ha saját nyelve szellemével összeolvadtak, nem lopások többé, hanem becsületes hódítványok. Azért nem is közöljük a cikkirő további észrevételeit, mikkel a nem magyar származású *obed*, *vecsera*, *ablak* stb. szavainkat kíséri. Ki bánja, hogy azok valaha *obed*, *vecsera*, *ablak* stb. szláv szavak voltak? Azért azok tisztességes magyar polgári joggal bírnak nálunk századok óta. Kivételt tehetne talán mégis a *mészáros* szó, mivel ennek betűszerint csakugyan más értelme volna a magyarban. Am tessék határozni a közönségnek és az —
időnek!

Szerk.

Jelige alatt: Két apró egy nagyért. 7) *Harácsiné* 4 felv. Jelige: Pedig nem mondhatod, hogy nincs szived. 8) *Hódítás tero szerint* 3 felv. Jelige: Nitimur in vetitum, cupimusque negata. 9) *Tücsök és Prücsök*, 3 felv. Jelige: Tücsök és Prücsök; az nem mindegy. 10) *Falusiak* 3 felv. Jelige: Auream quis mediocritatem diligit. — A pályaművek a nyelvtudományi osztálynak adattak által a megbírálnak a jutalom-alapító intézkedése szerinti eszközése végett.

II. A Pfeifer Ferdinánd...-*tele kor és életrajzi jutalomtételre* két kézirati munka érkezett be. 1) Első Rákóczi György erdélyi fejedelem kora. Jelige: Nyugosznak ok. Bajza. 2) Gróf Zrinyi Miklós a költő rövid életrajza. Jelige: Sors bona nihil aliud. Zrinyi. A pályaművek három bírálónak adattak át azon utasítással, hogy összeírván valamennyi, 1857 évjegygyel megjelent kor-, élet- vagy jellemrajzi műveket, s ezeknek a beküldött kézirati munkákkal együtt összehasonlító bírálatát elkészítvén, összesített tudósításukat mielőbb előterjeszszék. — Mindkét rendbeli pályamunkák jeligés levelei rendben találtatván, az akademia és Gebhard Ferencz r. tag pécseiteivel lezárva a pénztárnoknak adattak által őrzés végett. A drámai pályázat eredménye mart. 19-én tartandó összes ülésben fog kihirdettetni. Költ Pesten, a m. akademia összes ülésében, január 4. 1858. — *Toldi Ferencz*, titoknok.

— Megjelent Müller Emilnél „*Az Ód és Eledelejség közéleti értéke*.“ Irta *Oroszhegyi Józsa*. Pest, 1858. Ára 1 ft 20 kr. pp.

— *Egerben* a lyceumi könyvnyomdában *Szabó Imre* felső-iszkári lelkész és esperes „*Néphez alkalmazott egyházi beszédek*“ első évfolyamának I. kötete *második bővített kiadásban* imént jelent meg. 12 vasárnapi beszédet tartalmaz az adventi és vizeskereszti évszakra, s 8 alkalmit a közbeeső ünnepekre. A *második* kiadás már magában is elég ajánlata azon beszédeknek, mellyek az illető t. közönség helyeslését teljes mértékben bírják. A jelen I. kötet ára 1 pft. A II. és következők sajtó alatt vannak.

+ *A senede* mult vasárnapi hangversenyében adattak elő a *Petőfi Hóni dalára* pályázott legjobb zeneművek. A szerzők neveit rejtő levelkék felbontatván, a 10 arany pályadíjat nyert dalzene szerzőjéül *Doppler Károly* a nemzeti színházi kármester neve tünt ki; a dicséretet nyert pályamű szerzője pedig *Nagy József* körösi tanár.

Mi ujság?

— Gróf *Radetsky* cs. k. tábornagy ő excaja jan. 5-én Milanóban meghalálozott. E gyászshir Bécsben a legfelsőbb helyen s úgy katonai, mint polgári körökben a legnagyobb megilletődéssel fogadtatott: Ő cs. k. *Apostoli Főlségének* e súlyos veszteség következtében kibocsátott legf. hadiparancsát s rendeleteit a P. U. közelebbi számában közlendjük.

z *Herczeg Batthyány Fülöp* a pesti gyermekkórháznál már korábban tett 200 pft. alapítványához, ujlag ismét 200 pftot csatolt.

+ *(A Kazinczy- emlék javára)* a pápai tanuló ifjuság hangversenyt szándékozik rendezni. A lelkes ifjuság e törekvését példakép említjük fel e helyen.

— *Dr. Gross Frigyes*, nagyváradi főorvos s az ottani szegény vakok gyógyintézetének 1830-ban alapítója s azóta buzgó fentartója — kinek arczképét és életírását, érdemeinek teljes méltánylatával lapunk mult évi folyamában közöltük — január 2-án két napi nátha és hurutbani gyengélkedés után szivgutaütésben élete 61-ik évében hirtelen meghalt. Nagy-Várad és vidéke, a boldogult emberbaráti működésének legközelebb tanuja, nagy részvéttel kíséri az elhunyt emlékét. Béke poraira!

z *Hahogy* teljesül, mit a Pest-Ofner Zeitung ir, *Janisch József* engedélyt kapott egy német nyelven megjelenendő gazdasági ujság kiadására.

z *(A budapesti orvosgyűlés)* e hó 2-án tartá rendes gyűlését, mellyben *Dr. Semmelweis* tanár értekezést kezdett meg a gyermekágyi láz okairól.

z *Még* nem létezett magyar vállalat, melly olly általános részvétnék örvendett volna, mint az *első magyar általános biztosító-társulat*. Nemcsak hogy a részvényesek a 20% befizetésében, a jelenlegi pénzüzsükkel mellet is, legnagyobb készséget és pontosságot tanusítanak, hanem újabb részvényvállalók is naponkint jelentkeznek; figyelmeztetésül ide jegyezzük, hogy a 20% befizetések ideje bezárólag e hó 10-ig tartand.

+ *(Dr. Königsberger)* híres erdélyi utazó a „Kr. Ztg.“ jelentése szerint jelenleg épen Kalkuttában van és szerencsésen kikerülte a vad indusok kezeit. Ő egy igen nevezetes gyógytani felfedezést tett és ez a *cholera* gyógyítás beoltás által. Általános szerével már vagy 600 beteget állított ismét talpra, s titkát az angol kormányának szándékozik eladni — tetemes összegért, s ezt illetőleg már foly is az alkudozás.

z *(Ira Aldridge)* néger színészt azon alkalommal, midőn a keringő hír szerint Pestre jövend, Lángh B. a kolosvári színház igazgatója, mint halljuk, megnyerni igyekszik néhány előadásra. Ezuttal a buzgóság három ohajtást támaszt bennünk: 1-ör, hogy a nevezett színész minél előbb Pestre jöjjon, 2-or, hogy Lángh ur dicséretes törekvése valósuljon és 3-or, hogy azt kívánt siker koronázza.

z *(A cigány iskolából Érsekujváron)*, mint a „T. L.“ írja, már szolgálatra képes két jó cigány leányka került ki, s miután e két leány maga is szolgálatba kíván menni, a nevezett cigány iskola alapítója s áldozatkész fenntartója nt. *Farkas Ferdinand* ur, ohajtaná őket erényes családokhoz szolgálatba adni. A ki tehát a romlatlan két cigány leányt magához cselédül fogadni ohajtaná, tegye magát érintkezésbe az *érsekujvári cigányiskola* fenntartójával nt. *Farkas Ferdinand* urral, kinek lakása: Érsekujvár (vasuti és postaállomás) 188. sz. alatt.

z *Nagy-Köröson* dec. 23-án egyszerre temettek el egy házaspárt, kik 54 évig éltek együtt boldogan s a sirba is egy napon szálltak le. A férj

Patay Sámuel 85 éves, a nő Beretvás Eva 78 éves. Gyermeük nem maradván, mindenüket jótékony célra hagyták. Ugy a kath., mint a ref. egyháznak nevezetes összeget rendeltek; az iskolákról is megemlékeztek, különösen a tanítóképezdénél 135 holdat hagytak, 60 holdat pedig szegény tanulók segélyezésére. Még éltükben egy orgonát készíttettek a ref. egyház számára, melly 4000 ftba került. Béke hamvaikra!

⊙ (Az első kávéház Brassóban) a mult héten nyitott meg. A közönségnek igen tetszik, azaz hogy csak a férfiaknak, a nők aligha nem boszankodnak ellene, mert egy helylyel ismét több van, hol a jó férj urak elmaradnak. Mondják, hogy e kávéház olly csinos, miszerint Pestet nem is említve, egyenesen Bécs legékesebb kávéházaihoz nemcsak hasonlít, hanem azokkal vetélkedik. (Csakhogy Pesten szebbek a kávéházak, mint Bécsben).

— (Babonás szokás Sylboester éjszakáján.) Brassóból írják: Ha valamely idegen Brassó város azon utcáin, hol a csurgókutak vannak, az év utolsó éjszakáján megállna, nem tudná elgondolni, miért járkal fel s alá az utcza kövezetén olly sok nép, mellyről, mintha mindenki belefagyott volna a szó, csak néha lehet egyegy elfojtott hangot hallani. Az óratoronyban kezd az óra tizenkettőt kongani, s mindenki rohanna fut a csurgóhoz, hogy a nála levő meszely poharat megmerítse s a kezében vitt tojást mindjárt bele üsse. Azután bevészlik házaikba s a telt poharakat s a vízbe kevert tojás-részek ábrából elkezdnek jövendölgetni, kinek millyen neje vagy férje lesz, kire minő szerencse vagy szerencsétlenség vár. Szomorú, hogy e babonának azután jobban hisznek, mint a szentírásnak. J. P.

— Kolbász és tötött káposzta új tudományos nyelven. Egy tudományos lapban minap egy új munkát bíráltak, mellynek szerencsétlen szófaragási kísérleteiről egy idő óta sokat irtak és beszéltek. A bíráló szintén megróván ez utóbbiakat, többi között azt állítja, hogy ama könyv tudományos nyelve szerint a kolbásznak és tötött káposztának is új neveket kellene adni. A kolbászt így lehetne kifejezni az újabb „szervényi“ nyelven: „Hengerdedesnyulánk-disznóhus-apródadványi-tolondék.“ A tötött káposztát pedig így: „Rizszsel-elegy-disznótetem-vgaldvány-bennékü-káposztalevel-gyüiremlényi-ételvény.“ Jó étvágyat hozzá!

⊙ (Erdővidék haladása Erdélyben.) Azelőtt alig járt e vidékre két három hirlap, két év óta azonban, mióta t. i. Baróthon postahivatalt állítottak, e kis szám 61-re növekedett. Tehát a mult évnegyedben e vidékre összesen 61 példány lap járt, ebből 54 magyar, 7 pedig német.

⊙ (Pesten a hus ára) jan. hóra 10 krra emeltetett, s így fél krral magasabbra, mint volt a két közelebbi hónap alatt. Továbbá 1 krajczáros zsemlye-kenyér sulya $12\frac{2}{3}$ lat, közönséges krajczáros zsemlye $11\frac{2}{3}$ lat, krajczáros finom zsemlye $7\frac{4}{5}$ lat leend.

Vidéki hírek.

Székelyföldről, december közepén. (A ss. kereszturi unit. iskoláról. Szabó Sámuel érdemei s érdekes életrajza). Az egyszeri szolgálóként — ki száraz leveles ágakat tördelgetve a tüzre, mély elmélkedésbe merült mellette, asszonyának kérdésére: min gondolkodik olly nagyon? azt felelé: „én biz, asszonyom azon gondolkozom, hogy én Istenem! millyen csudálatos, minden fának neve van s annak levele!“ — Én is elgondolok néha egyet mást, s ha valaki ahhoz értő pennája alá adhatnám, még talán eszme is válnék belőle, de magam erőmön nem fogok hozzá, nehogy ollyszerűn fejezzem ki magamat, mint ama szolgáló. Ezen okból most épen a szerkesztő urhoz fordulok egy észrevétellel, mit ha méltónak talál megjegyezni, öltöztesse saját egyenruhájába, ha pedig nem, vesse félre. (Biz azt nem vetjük félre, mert az igen tiszteégesen van felöltöztetve. Női kéz munkája, az igaz; de épen azért ritkább és becsesebb. Szerk.). A „Vas. ujs.“ 34. számában olvasván néhány szót a székelyekről, azt gondolom a sz. kereszturi unit. iskola megemlékezésénél, hogy minden fának neve van, de legyen az igaz neve. Ott Mihály János ugy van említve, mintha ott ő állított volna első gymnasiumot, a mi nem áll. Mielőtt Mihály Jánosnak, ki akkor királybíró volt, s még többeknek rendelkezése alatt a most fennálló iskolaépület építettett, virágozott már az előtt évekkel a gymnasium ott, s tanult benne már az előtt számos oly egyének, kiknek neve még most is ismeretes a hazában. Nem igazság, elvenni a néhai öreg tanár Szabó Sámuelről azon érdemet, hogy ezen gymnasium fennáll, mert ha ő nincs, még ma sem volna az Kereszturon. Ezen tisztelt férfit olly tudományos ember volt, millyen azon korban kevés; dolgozott is eleget, idegen nyelvekről sok munkát tett át magyar nyelvre, mint a Perui inkák története, Cyrus utazása, Florián novellái s több apróbb darabok, mellyeket kéziratokban olvastam, s az akkori világhoz képest igen jó tiszta magyarsággal voltak fordítva, imprimaturt is nyert reájok, de kinyomtatatlan maradtak, mert akkorban nem volt olly könnyű dolog egy magyar könyvet kinyomtatni. — Ismerték őt az akkori magyarhoni tudósok, Kazinczy, Döbrentei s mások. Erdélyben jártoknál meglátogatván tanusították irántai tiszteletöket. A kereszturi gymnasium is bizonytal az ő apostolkodásának és kitartó fáradozásainak köszönheti tételét. Talán nem lesz érdektelen születéséről néhány szót megemlíteni. Egy könyve lapján feljegyzett születési adata így hangzik: Natus sum ego Samuel Mikola anno Domini 1759. tehát ez előtt egy századdal; meghalt 1856. Hogy miért neveztek Szabónak, miután valósgos neve Mikola volt, arról a menynyire emlékszem, gyermek koromban ezt hallottam tőle. Nagy atya, az öreg Mikola valahol székelyföldön lakott egyikében azon vészes fergetegnek, mik annyiszor zugtak Erdély felett. Török, tatár vagy kurucz világ volt-e? már nem tudom, elég hogy az öreg Mikola többekkel együtt mindeniből kikapuztatva földönfutó lón nejjével és kis fiával, ki csak annyiban emlékezett ezen kora történetre, hogy öreg szülői rendkívül szerették őt, bujdosásuk közben maguk szegény köz kenyérrel éltek, a gyermeknek pedig mindig fe-

hér kenyeret vettek, sajnálván őt megfosztani a megszokott jobb étlettől. Így vetődtek fel Abrudbányára, hol meg is telepedtek. Itt egy szabó jó emberök szabóságra tanítá a gyermeket, míg osztán később is reá ragadt a Szabó név: Hogy fia, kit, késő vénségökre születvén, hálából Istennek szenteltek a kegyes szülők s papnak taníttatták, miért nem vette vissza igazi nevét, nem tudom; azt hiszem, több figyelme volt a tudományokra, mint arra, miként nevezik. Fáradhatlan szorgalommal végezve iskoláit, saját munkája által mint tanító és földmérő, szerzett pénzével Bécsben, Göttingában, Berlinben akadémiákon hallgatta a tudományokat; gyalog utazta meg Németországot, s akkori időben ritka tudománytal és ismeretekkel tért vissza hazájába. Sok utazása, jó emlékezete, feltaláló éles esze, vigása köz kedvességü emberré tették az udvarhelyszéki nemesség és székelység között, annyira, hogy minden nemesháznál otthon volt, s ha ünneplés alkalmakkal helyenként egy egy predikációra fellépett, közel s távol minden vallásbeliek dultak hallgatására, Így járta be Udvarhelyszék minden jobb helyeit, hogy adakozásokkal járuljanak egy iskola alapításához, mit osztán maga fáradságtalan közbejárása, saját kezű munkálkodása és pénz áldozata mellett létre is hozott, és a kereszturi székelység, néhány vas fejű nemesek és még sok más gáttal megküzdve rendszeres gymnasiummá alakított s 18 évig mint főtanító igazgatót, midőn végre az irigység kimarta onnan. — Még azután későbbi dolog volt annak Mihály János alatti újból építtetése. Ohajtható volna, ha ennek is akadna egy olly magas pártolója mint a csiksomlyai iskolának, mert a háromszéki s udvarhelyszéki tanuló ifuságnak ez volna igazán keze ügyébe eső, kevésnek lévén módja a távol és költséges kolosvári iskolát több évig járhatni.

Bátonya (Csanád) dec. 26. 1857. (Orvosok iránti idegenkedés. Tespedés.) Én azt gondolom, hogy tovább haladunk a hibák irtásával, ha azokat nyíltan kitarjuk a világnak, mintha könyörgünk s szépen kérjük az illetőket, hogy hagyják el ezt vagy azt a megszégyenítő rossz szokást. Azért ohajtanám, hogy e soraim is nyilvánosságot lássanak. A mult héten az itt székelő cs. k. sz. birói hivatal, Kunágot, Dombegyháza, Dombiratos, Kevermes, M.-Dombegyháza és Kisiratos községekből képviselőket rendelt be, őket szépszerűen rábirandó, hogy mint egymáshoz közelfekvő s körülbelül 10—12 ezer lelket számláló községek egy elkerülhetlenül szükséges s még mindeddig hiányzó orvostartsanak. De ezek, talán azon példabeszédre gondolva, hogy „halál ellen nincs orvosság“ az indítványt el nem fogadták s közmegegyezéssel kijelentették, hogy nekik nem kell orvos. Valóban nem nagy bizonyosága ez népünk mivelődési hajlamának.

Ezen községek, kivéve Kevermest, hol a derék jegyző és nagyon tisztelt plébános urak lelkes közreműködése folytán olvasóegylet alakult, az irodalomra évenként egy fityinet sem adnak Majlát, Ambrozfalva, Pitvaros, Alberti, Kovácsháza, Bánhegyes, Apácza, Földvár s számtalan községek példájára, kivéve itt is a jegyző és lelkes urakat, kik ugyan csatáznak, hogy az értelmesebb néposztályból a földmívelő osztályba is folya át az olvasás és ez által az irodalom pártolás szükségének elismerése.

Az elmondottak a jelen nemzedékről szólnak. Hát a jövőről mit lehet majd mondani? Fájdalom, eddig nem engedék reménylenünk a jövő nemzedéknek szellemi haladását azon körülmények, hogy először a tanítók a legrosszabban levén fizetve, népnevelésre alkalmas egyének nem vállalkoznak, 2-or, mert ha a csekély fizetés mellett is akad némely községben egy, annak meg tanítványai nincsenek, mert a tanulóknak valót a szülők ideje korán, a gazdaságnál használják.

Ugy-e szomorú hírek ezek a termékeny alvidékről, de ha jobbat nem lehet írni s ha igazat akar az ember mondani!

F. S.

Egyveleg.

* * Furcsa per. Az időben, midőn a lengyel menekültek nagy számban költöztek Angliába, nem egy nagy bajusz és szakál tett szerencsés és fontos, értjük több ezer font sterlinges hódítást ott a férjkóros agg kisasszonyok között. Felkölté e körülmény az iparlovagok figyelmét is, s üzletet csináltak a dologból; nagy bajuszt növesztettek, hosszú szakált eresztettek, betanultak mélabusan pillantani, aztán kiadták magukat valami lengyel grófnak, herczegnek és sikerült is nem egynek gazdag miss-el gyűrűt váltani, tőle vagy szülőitől az előleges költségek fejében tetemes összeget venni fel s aztán elütni és soha föl nem találatni többé. Illykép rossz hirbe kezdett jönni a hosszú szakál, nagy bajusz s a lengyel menekültek grófi, herczegi czime a gyengéd angol miss-ek előtt; de hogy teljesen még sem veszté el varázsát, mutatja a következő eset. Legközelebb ugyanis hasonlókép szedett rá valami Waszkowski gróf menekült bizonyos gazdag Mary Jones nevű 42 éves miss, ki aztán lovagja ellen pert is indított, mellynek folytán kitént, hogy a nevezett grófnak ő már ötödik zászedett jegyese volt. — Miss Mary Jones egyazon házban lakott egy lengyel nemessel, ki gróf Waszkowski-nak s egy herczeg unokájának adta ki magát. Virágbokréta küldözésével kezdé meg ostromát a gyengéd Mary ellen, ki — természetesen hogy ez alkalmatlan virágbokréta kikerülje — megengedte a grófnak, hogy nála látogatásokat tegyen. A gróf sokat tudott beszélni Lengyelországban levő szélesbűnél szélesebb uradalmairól, nemesszivü atyjáról stb. Ezek s a nagy bajusz meg a hosszú szakál végre megindíták a miss szívet s kezét oda igérte 28 éves lovagjának. Az álgróf 100 font sterlinget kért kölcsön, a miss adott neki, abba azonban még sem egyezett bele, hogy vagyonát majdan egybekelésük után azonnal és teljesen férje szabad rendelkezése alá bocsássa. E bizalmatlanság végig sérté a gróf nemes szívet, elannyira, hogy örökre hátt fordított jegyeseinek, ki boszujában pert indított ellene. Mindketten megjelentek a törvényszék előtt. A lovag itt kijelenté, hogy még neki van követelése a miss

ellen; mert a kölcsönzött 100 font sterlinget mind csak arra fordította, hogy a missnek gyönyört szerezzen: „vettem, ugymond, csinos ruhát, vőlegényi öltönyt, egy pengedűt (guitarre), kiváltottam arany lánczomat, órámat a zálogházból, szereztem egy gyémánt gyűrűt, melyet a miss-nek ajándékoztam és evvel vége a 100 fontnak; ezen fölül az ő számára lephotographiroztattam magamat, többször mentem hozzá bérkocsin, sokszor elvittem a színházba, hangversenybe, illy alkalomkor többnyire bérkocsin vittem haza s a házmestert is én fizettem. Mind e költségeimet megtérítetténi követelem.“ A törvényszék azonban a nemes és a mint látszik nagy, de sőt igen is nagyszivű lovag e követeléseinek nem adott helyet, hanem arra ítélte, hogy a missnek a 100 font sterlinget megtérítse.

* * *Indiai gasdagság.* Mandelshon írja, hogy Jehon, agrai nagymogulnak kincstárában 60 millió ft. értékű drágakövek, gyöngyök, 19 milliónyi feldolgozott ezüst, 12 milliónyi edény sat. végre harmadfél milliónyi porcelán, 80,000 irott könyv, mely szintén megért hetédfél milliót, volt elhelyezve. Mindezekhez még Aureng Saib aranytrónokból szerzett gyűjteményt, melyek közül a pávatrón legkitűnőbb volt; ez egészen aranyból készült, kirakva drágakövekkel. Értékét 75 millió tallérra becsülték.

* * *Az esernyő feltalálása* előtt úgy nevezett esőkalapot viseltek, midőn az égnek csatornáit megereedtek. E kalap igen magas és csuacsos volt; karimája a fület és nyakat betakarta. Egy ily, nagy házfédélhez hasonló kalapot küldött 800-ik évben a touri apát a salzburgi érseknek ajándékolni egy levél kíséretében, mellyben leírja annak czélszerűségét. E viselet a 14-ik században még divatban volt; még a 17-ik század elején az olasz nők viselték az ugynevezett esőlepedőt, nálunk pedig a népnél mai nap is szokásban van, hogy a nők, ha esős időben valahova mennek, lepedőt teritnek magukra.

Színházi napló.

Péntek, jan. 1. „Hunyady László.“ Opera 4 felv., zenéjét szerzette *Erkel Ferencs.*

Szombat, jan. 2. *Jókainé* javára először: „Antonius és Cleopatra.“ Szomorújáték 5 felv. Irta *Shakespeare*, ford. *Szász Károly.* — A jutalmazott művésznő szünni nem akaró tapsokkal s babérkoszorúval tiszteltetett meg.

Vasárnap, jan. 3. „Csikós.“ Eredeti népszínmű 3 felv.

Hétfő, jan. 4. „Végrendelet.“ Dráma 5 felv. Irta *Czakó Zsigmond.*

Kedd, jan. 5. „Ördög Róbert.“ Opera 5 felv. Irta *Meyerbeer.*

Szerda, jan. 6. „Farsangi iskola.“ Vigjáték 3 felv. Irta *Vahot Imre.*

Csütörtök, jan. 7. „Esmeralda“ Regényes ballet 5 felv.

Szerkesztői mondanivaló.

159. Pecsre. A. P. — Igen szívesen teljesítenénk mindenféle megbízást, ha a körünkön kívül eső magán dolgokra is több időt fordíthatnánk. Azért kérünk kell önt, hogy az illető naptár szerkesztőségéhez — melylyel mi semmi viszonyban nem vagyunk — egyenes felszólítást intézni sziveskedjék. Mert mi jót nem állhatunk, hogy egyéb foglalkozásaink közt el nem felejtjük.

1594. Nykre Z. A. — Némi kedvező változást fog ön észrevenni a kívánt tárgyban. Különben ön felszólalása is épen olly későn érkezett, mint a tavali. Távol legyen tőlünk, hogy illy közönyös dolgokhoz makacsul ragaszkodnánk, de bizonyos állandóságot még is keresünk s fontos ok nélkül változtatni nem szeretünk. Ha az Isten úgy akarja, lesz még nagyobb formatum is, akkor a felnőtt gyermeket más öltözet, és sipka helyett kalap fogja illetni. De hadd töltse be legalább 5 éves korát.

1595. Egy rossz versirő panasza. A panasz igen szerény.

„Közöljed, oh, közöljed verseim,
Bár a szerkesztő-mondanivalókban,
De egészen, mert egyikének a
Farkát látám csupán, a mult napokban“ . . .

Ez már üstök, nem fark.

1596. Brassóba J. P. — Hány m. akademia van Pesten? Csak egy. — „Az az egy miért nem bocsátja a nép közé egyformán a betűket? Nem tudjuk; de azt sem kell hinni, mintha minden könyv a m. akademia kezei közöl kerülne ki. — „A Prot. Naptár ez helyett mindenütt e-t használ.“ Igaz; de arról az akademia nem tehet, ahhoz ennek semmi köze; mindenki írhat, a hogy neki tetszik. — „Ön a ez betűt jobbnak tartja a e-nél.“ Mi is megmaradunk mellette. Eljünk mind a ketten!

1597. Parádra. Hadd írjuk ide azokat a furcsa sorokat: „Szerkesztő urnak a blattjára — mint hiszzük — most is legzásamosabb prózitzerek raknak, s ön minden év végén mégis elmondhatja, hogy nem lett bakara csiztává; a rakók pedig a nyereséget az által tanusítják türethetőnek, mert újra ezen blatthoz járulnak. Alóírt is 1856. év másod félévben (azon szín alatt, hogy a többi lapokat is ismerje) desertorra vált, de most mint legnépszerűbb s legolcsóbb laphoz ismét visszatér stb. stb.“ — Üdvözöljük a megtérőt, s hogy a parádi styl mellett maradjunk, biztosítjuk, hogy „sláger fog kigusztálni.“

1598. Mégis csak a régi marad. Mi is úgy tapasztaljuk. Azt kívánja ön tőlünk, hogy egyszer már dicsérjük meg. Jó, tehát ide írjuk azon szavakkal, a mint ohajtja, „hogy derék gyerek.“ Hanem azért jól írja ön versében, hogy:

„Jobb lesz, addig honn polcz mellett
Rántást pirit a levesbe.“

1599. Eger ostroma. Így kezdi:

„Zordub fuj az orkán, vadub zug a fürget.“

Illyen verssel nálunk mind hiába zörget.

1600. Huszár vagyok. Harczosok sirjan. Camillához stb. szerzője sok tehetséggel bír, de nem a vershez. Más valamihez, a mit nem tudunk.

1601. A vén sírásó. Sirt ásott és e verset, a mint illik, szépen beletemettük. Requiescat in pace!

1602. A rátóti poéta. Ha kéziratát elküldenék a rátótiaknak, bezárnák önt kalodába. Illyen dolgokat, ha még jobbak volnának, sem használhatunk.

1603. Allegoria. Azok a nyilak, mellyeket ön versének mind a négy sarkára pingált, vajjon ki ellen vannak irányozva?

1604. A szép juhász. A verselés elég folyékony, de ez még nem elég. Eszme kell a versbe, különben csak jámbor rigmus marad.

* * *Amerikában*, mint onnét írják, nincsen mesterlegény, hanem segéd-nincsen mesterinas, csak gyakornok, de egyáltalában mester sincsen, hanem főnök; a szolgáló ott házi leány, a kocsis lovászmester; szegény nem sok találkozik, s leginkább csak nagyvárosok körül, de ott sem koldus, hanem csak szükölködő, vagy legfőlebb kéregető; Amerikában nem talál az ember egyet, len tolvajt, zsványt sem, csak iparlovagokat; ott az embert soha meg nem lopják, csak tudta nélkül kölcsönt vesznek tőle s ha valakit aztán agyonütnek, ez bizonyára egyedül véletlenségből vagy félreértésből történhetett.

* * *Ribardy* török effendi neje jártas levén a francia s angol nyelvben, e két nemzet regényirodalmában is széles olvasottsággal bír. Ennek folytán a jobbaktól gyűjteményt akar kiadni török fordításban, hölgyek számára. Egy kis nyomda már utnak is indított Párisból, mely Ribardy effendi háremében e fordítmányok nyomására fog fölláttatni. E szerint jövődöre talán már a török hölgyek is a regényességet szintén csak a könyvekben fogják keresni és föltalálni?!

† Fubarba készült a baranyai ember. Felesége nem tudott neki lóhalálában más utravalót készíteni, főzött egy bögre babot, — s hogy a törékeny fazék össze, vagyis inkább széjjel ne zuzzék, a fölhéczre akasztá, hova a tolnaiak a szekérkenőcsöt szokják felkötni. — Éjszaka egy tolnamegyei emberrel hozta őt össze a balsors, egy utmelléki rongyos csárdában. — A tolnai, kinek épen elfogyott kocsi-kenőcse, — leoldá éjjel szépen a bögrét s bekené annak tartalmával kocsija tengelyét, s hájasnak képzelt kezét boglyas hájába törölé meg. Reggel keresé baranyaink a babot . . . A tolnai atyafi törött baltól csepegő feje csakhamar elárulá a tolvajt . . . És lön szörnyű per-patvar és huzalkodás. De utolján mégis a tolnai került felől, jól eldögönyözvén a baranyait: hogy mért teszi a becsületes tolnai embert bolonddá!

1605. Erőszakolt házasság. Nagyon hosszú, senki sem olvasná el, mert nem képes lekötni a figyelmet!

1606. Templom-szenteléskor. Alkalmi verseket, főkép, ha illyen hosszúak, nem örömet közlünk, mert nem bírnak általános érdekléssel.

1607. Prkszmzsky verséből kiadjuk e szép sorokat:

„Ejnye, be édes a csókok,
De ne csókold meg a tótót,
Inkább csókold meg én számat,
S földhő vágom a sipkamat
Rettentő kedvemben.“

Mi meg csaknem ezt a verset vágtuk földhő rettentő kedvünkben.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. napár	Gör.-oros napár	☉ Nap- kelet nyug.		Izraelit. napár	☾ Hold- kelet nyug.		
			6. p.	6. p.		6. p.	6. p.	
Január			Dec. (6)		R. Teb			
10 Vasár.	C1 Agath. p.	C1 Pálr.	29 F 14000 v.	7 46	4 29	24 Tek.	3 55	0 19
11 Hétfő	Hygin pápa	Matild	39 Aniz. Z.	7 46	4 30	17	5 5	0 48
12 Kedd	Ernest püsp.	Probus	31 Melánia	7 46	4 31	18	6 8	1 29
13 Szerda	Veronika sz.	Vidor	1 Jan. 1858	7 45	4 33	19	7 3	2 21
14 Csütört	Bódog (Felix)	Bódog	2 Silvester	7 44	4 35	20	7 47	3 23
15 Péntek	Pál első rem.	Mór ap.	3 Malahias	7 44	4 36	29 (Ros.)	8 21	4 35
16 Szomb.	Marcel p. v.	Géza	4 70 tanítv.	7 43	4 37	1 S. Seb	8 48	5 49

Holdnegyed: ● Ujhold 15-én 6 óra 48 perczskr reggel.

TARTALOM.

Bartakovics Béla (arczkép.) — Az idegen hajlék. Dalmady Gy. — Mint lön va gyonoa emberré ifjabb Adorján Péter (folyt.) Pálffy Albert. — Csallóközi uti-képek (két képpel) folyt. — A mainci löportorony fellobbanása (képpel). — Még néhány szó Kapisztrán Jánosról. Remellay G. — Tárház: Kakas Márton a műtárlatban. Látogatás egy iskolában. Egy régi rejtett szó. Irodalom és művészet. Mi újság? Vidéki hírek. Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Előfizetési felhívás

VASÁRNAPI UJSÁG

és

POLITIKAI UJDONSÁGOK

1858-diki első félévi folyamára.

Előfizetési ár: Buda-Pesten házhoz hordva félévre 4 Ft.

A pénzes levelek bérmentes küldése kéretik. — Tíz előfizetett példányra egy tiszteletpéldánnyal szolgálunk.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadóhivatala
(Pesten, egyetem-utca 4. sz. a.)

Felelős szerkesztő: Pákh Albert.